

Συνέντευξη με τον κ. Γαργανουράκη Χαράλαμπο (Γ.Χ.)

Συμμετέχει ο κ. Καραβουράκης Νικόλαος (Κ.Ν.) και ο κ. Κουκουριτάκης Αλέξανδρος
(Κ.Α.)

Κρήτη, Περβόλια Ν. Ρεθύμνης, Τ.Ε.Ι. Κρήτης (Παράρτημα Ρεθύμνου)

26 Απριλίου 2004

Ερευνητές συμμετέχοντες στη συνέντευξη:

Θεοδοσοπούλου Ειρήνη, Φραγκούλης Εμμανουήλ

ΠΡΩΤΗ ΚΑΣΕΤΑ

Α΄ ΠΛΕΥΡΑ

Ερ. Κύριε Χαράλαμπε, από πού μάθατε εσείς να παίζετε λύρα; Ποια ήταν τα πρώτα σας ερεθίσματα να ξεκινήσετε να μαθαίνετε όργανο;

Γ.Χ. Πριν από τη λύρα, οχτώ - εννιά χρονών, άρχισα να παίζω κιθάρα. Κι αυτό γιατί είχα έναν αδελφό, ο οποίος έπαιζε κιθάρα, ήτανε ανάπηρος, έπαιζε κιθάρα, κι από 'κει δόθηκε η πρώτη αφορμή να έχω επαφή με τη μουσική. Έπιανα λοιπόν την κιθάρα βλέποντας που παίζανε τα τραγούδια και μάλλον τα έπαιρνα εύκολα γιατί τότε μου είπε ο αδερφός μου ας πούμε ότι έπαιρνα εύκολα τα τραγούδια κι αυτός μου βρήκε μια λύρα γιατί εγώ δεν καταλάβαινα ας πούμε πράμα, ήμουν οχτώ εννιά χρονών και έτσι ήρθε η πρώτη λύρα που την πήρε από ένα χωριανό μας, πολύ μεγάλο λυράρη, τον Μελαμπιανό το Γιώργη. Μελαμπιανός είναι το παρατσούκλι του επειδήs κατάγεται από τις Μέλαμπεs. Κυριακάκης είναι το κανονικό του. Και του λέει, «μπάρμπα δεν μου δίνεις μια λύρα αν έχεις, παλιά έτσι, να του δώσω του αδελφού μου γιατί μου φαίνεται πως θα μάθει;». Κι ήταν έτσι τελικώς η πρώτη επαφή μου με τη λύρα. Εγώ απ' ό,τι θυμάμαι όμως εκείνη την εποχή - που δεν είχαμε δασκάλους έτσι, με την έννοια τη σημερινή που μαθαίνουνε τα παιδιά - μόλις ήπιασα τη λύρα και βγήκα πάνω σ' έναν οντά που είχαμε, ό,τι τραγούδια εκάτεχα κι ήπαιζα στην κιθάρα, μετά από λίγα λεπτά τα 'βγαζα στην κιθάρα. Αυτήν την εικόνα

δηλαδή και τον ήχο δεν τότε ξεχνώ ποτέ μου. Δηλαδή εκαταλάβαινα πού έπρεπε να πατήσω. Ενώ δεν είχα ξαναπιάσει ποτέ μου λύρα, δεν είχα ξαναδοκιμάσει ποτέ, ό,τι εκάτεχα στην κιθάρα, κατάφερα κι ήπαιζα στην λύρα. Μετά από δυο μέρες τα ‘παιζα όλα.

Ερ. Τι τραγούδια έπαιζες τότε στην κιθάρα;

Γ.Χ. Στην κιθάρα, από τα κρητικά έπαιζα μόνο κοντυλιές. Έπαιζα τραγούδια ελληνικά, ελαφρολαϊκά ας πούμε, διάφορα τραγούδια. Αλλά κοντυλιές, επειδής δεν εκάτεχε ο αδελφός μου πολλές, εγώ μπορούσα να παίξω ας πούμε, έπαιζα κοντυλιές στην κιθάρα, και τραγουδούσαμε. Και τις ήπαιζα καλά.

Ερ. Ο αδελφός σου ποια τραγούδια έπαιζε στην κιθάρα τότε;

Γ.Χ. Ο αδελφός μου ήπαιζε διάφορα τραγούδια. Έπαιζε από Τσιτσάνη, έπαιζε τα τραγούδια εκείνης της εποχής δηλαδή Πολυμέρη, κιθαρίστικα τραγούδια, έτσι...

Ερ. Κοντυλιές, κρητικά δεν έπαιζε δηλαδή.

Γ.Χ. Κοντυλιές έπαιζε ελάχιστα, ελάχιστα έπαιζε από κρητικά. Αλλά εγώ, επειδής ήτανε η γειτονιά εκεί πέρα που μεγάλωσα εγώ, ήτανε γειτονιά λυράρηδων. Δηλαδή γύρω - γύρω από τη γειτονιά μας ήτανε έξι - εφτά άτομα που παίζανε λύρες και λαγούτα. Και μαντολίνα. Παίζανε πάνω από δέκα άτομα. Ο Κατσαραπίδης είχε, ήπαιζε ο γέρο Κατσαραπίδης, ήπαιζε ο Μιχάλης ο Κατσαραπίδης που τον ξέρεις, ο Γιάννης ο Κατσαραπίδης. Τρεις από ένα σπίτι. Απέναντι από το σπίτι μας ακριβώς ήταν ο Φανουρής ο Γιάννης, ο Στέλιος κι ο Γιώργης. Κι ο Λάμπης. Τέσσερα άτομα. Απέναντι σου λέω τώρα, έτσι. Ο Χαράλαμπος ο άλλος ο Γαργανουράκης που ήπαιζε είχαν κι αυτοί λαούτο, λύρα, λύρα, μαντολίνο, άλλοι τέσσερις. Δώδεκα άτομα παίζανε σε μια διάμετρο έτσι τριάντα μέτρα γύρω - γύρω. Όταν ακούς ας πούμε συνέχεια λύρες κι αυτά δεν μπορείς παρά να επηρεαστείς. Ήταν... Ίσως εζήλεψα ας πούμε. Και κατάφερα κι ήπαιζα όργανα. Ζήλευα. Σαν κοπέλι που ήμουνα.

Ερ. Δηλαδή όταν έπιασες την κιθάρα εσύ είχες στο μυαλό σου και ήθελες να παίζεις τα κρητικά τραγούδια. Δεν έπαιζες, ας πούμε, αυτά που μπορούσε να σε

- μάθει ο αδελφός σου τα οποία δεν ήταν κρητικά.
- Γ.Χ. Έτσι άρχισε. Κι από 'κει κατάλαβε αυτός.. Γιατί όταν ήτανε στο νοσοκομείο στην Αθήνα και μάθαινε κιθάρα, πήγαινε ο... αυτός ο μεγάλος κιθαρίστας οποίος γράφει και τραγούδια... ο Μηλιαρέσης και τους έκανε μάθημα, έτσι. Κι αυτός έκανε, ας πούμε, ένα χρονικό διάστημα να μάθει τα τραγούδια.
- Ερ. Με πέννα έπαιζε ο αδελφός σου;
- Γ.Χ. Με πέννα. Εγώ λοιπόν έπιανα στην κιθάρα, άκουγα το αυτό, κι έπιανα την κιθάρα και δεν μου 'πε πού να πατήσω, εγώ εκαταλάβαινα.
- Ερ. Ναι. Είχε συρμάτινες χορδές ή νάιλον;
- Γ.Χ. Συρμάτινες, συρμάτινες. Βέβαια. Κι εκαταλάβαινα, δηλαδή το μάθαινα ας πούμε. Μου το 'δειχνε μια φορά, άντε αν πατήσω λάθος να μου πει εκεί είναι δεν ξέρω τι και το 'παιζα. «Τι λε' ρε εσύ» μου λέει, «εγώ παιδεύομαι δυο μήνες να το μάθω κι εσύ το παίζεις με την πρώτη. Άσπτην, την κιθάρα», μου λέει, «εγώ θα σου πάρω μια λύρα». Έτσι άρχισε. Αυτός εκατάλαβε ότι εγώ τα 'παιρνα εύκολα, εγώ δεν εκαταλάβαινα τίποτα. Ούτε ότι τα 'παιρνα εύκολα, ούτε δύσκολα. Έτσι άρχισε ας πούμε, κι ασχολήθηκα με τη λύρα. Και βέβαια στη λύρα επειδής είχα τους ήχους στα αυτιά μου και αυτά ετραγουδούσαμε, απ' όταν γεννήθηκα αυτά θυμούμαι... Κιθάρα από τον αδελφό μου άκουσα, δεν είχα ακούσει ποτέ μου κιθάρα, μαντολίνο είχαμε τον Ξενοφώντα τον Θωμά, έναν πολύ καλό μαντολινιέρη, άριστο. Άριστο. Ο οποίος κάθε βράδυ κάναμε καντάδες και τέτοια. Εγώ τον ήχο της καντάδας τον έχω στα αυτιά μου από τότε. Δηλαδή αυτόν τον ήχο έχω στα αυτιά μου, στις καντάδες.
- Ερ. Ύπήρχε λαγούτο εκεί στην περιοχή;
- Γ.Χ. Ο Γαργανουράκης ο Χαράλαμπος ο συνονόματος μου, ο οποίος αυτός μας έμαδε και εμένα και το Γιώργη το Φραγκιουδάκη. Δηλαδή αυτός μας έστρωσε στο ρυθμό του γλεντιού. Και του ρυθμού. Που ήμασταν εμείς κοπέλια και δεν είχαμε πολύ έτσι... Αυτός μας έστρωσε.
- Ερ. Ο οποίος ήταν ξάδερφος σας.
- Γ.Χ. Ο οποίος (Γαργανουράκης Χαράλαμπος) ήταν ξάδερφος μου δικός μου

ξάδερφος, ο οποίος ήταν άριστος παίχτης, πολύ καλός και πάρα πολύ καλός τραγουδιστής. Δηλαδή εμείς τότε, εκείνη την εποχή δεν τολμούσαμε να τραγουδήσουμε μπροστά του. Πολύ καλός τραγουδιστής. Πάρα πολύ καλός. Τέλος πάντων, άλλα ήταν τα αίτια τα οποία δεν προχώρησε μουσικά αυτός, δεν ήτανε...

Κ.Ν. Έπαθε ένα ατύχημα. Έπαθε ένα ατύχημα αυτός.

Γ.Χ. Έπαθε ένα ατύχημα, μεγάλος όμως. Μπορούσε να έχει κάνει κατάσταση καλή, όσον αφορά το τραγούδι τουλάχιστον.

Ερ. Με ποιους μουσικούς είχε συνεργαστεί ο ξάδερφος σας;

Γ.Χ. Αυτός;

Ερ. Ναι.

Γ.Χ. Αυτός έπαιζε μ' όλους τους λυράρηδες του νομού Ηρακλείου. Κι όχι μόνο.

Ερ. Θυμόσαστε κάποια ονόματα να μας πείτε;

Γ.Χ. Της περιοχής; Ναι. Ήτανε ένας απ' τη Μεγάλη Βρύση που ήτανε κοντά στο χωριό μας εκεί, Ταβερναράκης αν δεν κάνω λάθος - δεν τα θυμάμαι τα ονόματα καλά - που παίζανε. Ήτανε στην Αγία Βαρβάρα δύο, του Λευτέρη του Κουπάκη που προείπα, παίζει λαούτο ο αδελφός, κι άλλος ένας, πού έκαμε ένα καφενείο που δεν θυμάμαι τώρα το όνομα. Ήταν στη Γέργερη δυο - τρεις λυράρηδες, ο Ρεμαντώνης, δεν τα θυμούμαι τα ονόματα των παλιών όλα τώρα. Ήτανε τρεις τέσσερις λυράρηδες γιατί η Γέργερη έχει πάρα πολλούς λυράρηδες. Από παλιά. Και λαουτιέρηδες και λυράρηδες. Παίζανε μαζί. Ήτανε στο Ζαρό τρεις - τέσσερις λυράρηδες που παίζανε. Αυτός είχε ένα κακό, όπου δε να βρει πιο καλό γλέντι, επαράταε τον άλλο και πήγαινε εκεί. Δηλαδή ήταν ένα από τα μειονεκτήματα του. Αλλά δεν υπήρχε λυράρης που να μην έχει παίζει. Και στο Ηράκλειο. Δηλαδή, μπορεί να έχει παίζει με εκατό λυράρηδες. Και στα Ανώγεια. Και με το Σκουλά έχει παίζει, με τον Μανουρά έχει παίζει, με τον Καλομοίρη, μ' όλους έχει παίζει.

Ερ. Αυτός σας παρότρυνε, ας πούμε, κατά κάποιο τρόπο να μάθετε λύρα;

Γ.Χ. Δεν με παρότρυνε αυτός. Ο αδελφός μου ήταν αυτός που με παρότρυνε. Αυτός

- απλώς με βοήθησε στο να βρω κάποιο δρόμο σωστό όσων αφορά το δέσιμο του λαούτου με της λύρας που εμείς δεν είχαμε, δεν το ξέραμε. Στο ρυθμό που είμαστε εμείς δέκα χρονώ παιδιά και καθίζαμε στο καμαράκι του αδελφού μου, και μάλιστα βάζαμε κιόλα και του 'παιρνα ένα πακέτο τσιγάρα για να τότε βάλουμε να παίζουμε μια ώρα, να κάτσει, για να παίζουμε μαζί να ξιπάρουμε κι εμείς, έτσι.
- Ερ. Δηλαδή την εποχή εκείνη το συνοδευτικό όργανο της λύρας ήταν το λαούτο, δεν ήταν το μαντολίνο στην περιοχή σας.
- Γ.Χ. Είχαμε λαούτο. Γι' αυτό. Το μαντολίνο συνήθως παιζότανε μόνο του. Ή αν δεν υπήρχε λαούτο. Εμείς επειδής είχαμε αυτόνα που 'τανε πολύ καλός, ε, ήτανε λογικό.
- Ερ. Αυτός έβγαλε άλλους μαθητές εκεί; Στο λαούτο;
- Γ.Χ. Όχι. Έπαθε ένα ατύχημα τα τελευταία χρόνια, έπεσε από ένα φορτηγό που πηγαίνανε κάπου, έπεσε κι έσπασε το χέρι του, και εγαυρώσανε τα δακτύλια του τα δυο, εκόψαν τα νεύρα, δεν ξέρω τι, και εγαυρώσανε. Μάλιστα τον είχα να τότε πάρω στην Αμερική για να του κάνουν εγχείρηση και τελικά εκόλλωσε, φοβήθηκε να 'ρθει, γιατί ήτανε να κάνει έξι μήνες εκεί πέρα, με το Λαμπράκη το φίλο μου το γιατρό, και τελικά μου την κοπάνησε κι είχαμε βγάλει και τα εισιτήρια και δεν ήρθε. Κι έμεινε έτσι. Δεν εξανάπαιξε λαούτο. Το χέρι του το δεξιό που παίζει την πέννα. Δεν μπορούσε να πιάσει την πέννα. Τίποτα.
- Κ.Ν. Θυμάμαι.
- Γ.Χ. Έτσι ήταν η αρχή.
- Ερ. Όταν λέτε σας έδειχνε, ας πούμε, στο ρυθμό.
- Γ.Χ. Ναι.
- Ερ. Εσείς παίζατε σιγά - σιγά κάποια συρτά, τι παίζατε;
- Γ.Χ. Παίζαμε τα συρτά, αλλά και τα συρτά δηλαδή, αυτός, ειδικά του Μουντάκη τα συρτά, ήτανε Μουντακικός πιο πολύ, τα 'παιζε όλα. Και τα τραγουδούσε κιόλα. Και βέβαια εμείς ήμασταν παιδιά, μην ξεχνάς πως ήμασταν δέκα, δώδεκα χρονώ

παιδιά εκείνη την εποχή. Δεν είχαμε εμπειρίες ας πούμε, έτσι, ούτε ξέραμε ούλους τους σκοπούς. Αυτός μας βοήθησε όλους. Πάρα πολύ. Βέβαια, όσον αφορά τα συρτά εκεί, κοντυλιές και τέτοια ήτανε ο Μελαμπιανός ο άλλος ο Γιώργης ο λυράρης, ο Μιχάλης ο Κατσαραπίδης, οι χωριανοί μας, που ήταν άριστοι λυράρηδες, κι ο Γιώργης ο Μανταρίνης που εκείνη την εποχή πήγε πάρα πολύ καλά κι από λύρα ας πούμε είχαμε άλλα ακούσματα. Αλλά αυτός μας έστρωσε στο ρυθμό, ειδικά στο ρυθμό. Άμα λέμε ρυθμό, γιατί ξέρεις, άμα παίζεις μόνος σου είναι τελείως διαφορετικά απ' όταν παίζεις για να χορέψουνε, έτσι; Αυτός μας έστρωσε εκεί, και μας έπαιζε και κλωτσιές όταν φεύγαμε πότε - πότε. Ήτανε μια εμπειρία, ας πούμε, που είμαστε τυχεροί που είχαμε έναν φτασμένο, αυτός ήταν μεγαλύτερος μας, ήτανε φτασμένος παίχτης και μπορούσαμε και παίζαμε πότε - πότε.

Ερ. Παλιότερα όταν δεν είχαμε καθόλου ιδέα - μιλάω για τον εαυτό μου, εγώ, προσωπική εμπειρία - όταν δεν είχα καθόλου ιδέα από συρτά, πριν από το πρόγραμμα του «Θαλήτα» (πριν από οκτώ χρόνια) και πριν από τις καταγραφές, δεν μπορούσα να βρω το μέτρημα. Κι ακόμα και τώρα καμιά φορά δεν ξέρω πότε μπαίνει ένας στο τραγούδι, ας πούμε, μέσα.

Γ.Χ. Όσον αφορά το τραγούδι... Είστε μουσικός;

Ερ. Ναι. Με το μέτρημα είχαμε πρόβλημα. Είχα πρόβλημα.

Γ.Χ. Αν δεν γεννηθείς μ' αυτά τα τραγούδια, είναι πάρα πολύ δύσκολο να μπεις στα συρτά. Όπως κι εμείς δεν μπορούμε να μπούμε, ας πούμε, στα ποντιακά. Καταλαβαίνεις τι παίζουνε; Εγώ δεν κατάλαβα ποτέ. Ενώ είμαι λυράρης δεν μπορώ να καταλάβω πώς παίζουνε. Ούτε πώς τραγουδούνε. Είναι ορισμένα ιδιώματα τα οποία αν δεν μεγαλώσεις μ' αυτά θα πρέπει να μελετήσεις πάρα πολύ τον τρόπο - που δεν είναι δύσκολος - αλλά αν δεν κάτσεις να μελετήσεις ή κάποιος να σου δείξει το δρόμο είναι πολύ δύσκολο να μπεις. Είναι πολύ εύκολο να μπεις αλλά θα πρέπει κάποιος να σε ενημερώσει πώς είναι ακριβώς. Δεν είναι δύσκολο πάντως.

Ερ. Δηλαδή, επειδή κι εγώ είχα αυτό το πρόβλημα - παρόλο που είμαι απ' την

- Κρήτη - με τα συρτά. Εσύ θα είχες ένα τρόπο να πεις σε κάποιον πότε πρέπει να μπει στο τραγούδι;
- Γ.Χ. Ναι.
- Ερ. Πώς θα του το 'λεγες;
- Γ.Χ. Πώς θα του το 'λεγα; Πρώτα - πρώτα θα του δώσω να καταλάβει πώς είναι η μελωδία. Αν δεν καταλάβει τη μελωδία, να τη βάλει στο μυαλό του, δεν μπορεί να μπει. Αν δεν αφομοιώσεις τη μελωδία, να την ξέρεις, δεν μπορείς να τραγουδήσεις, είναι αδύνατον. Αν αφομοιώσεις τη μελωδία και ξέρεις να τη λες, τότε θα πας στο τραγούδι. Αλλιώς δεν μπορείς να πας. Αν παίζεις μόνο εμπειρικά, ας πούμε, ένα σκοπό με το βιολί, ένα συρτό, που το παίζεις, θα πρέπει να το παίζεις σωστά. Αν δεν το παίζεις σωστά, παράλογα θα το τραγουδήσεις. Αν θα το παίζεις σωστά θα μπορείς να το τραγουδήσεις και σωστά. Κι εκεί απλά θα σου πω σε ποιο μέτρο θα μπεις.
- Ερ. Η δυσκολία που... από το προσωπικό μου θέμα ας πούμε μπορώ να το γενικεύσω, είδα ότι, όταν άκουσα για πρώτη φορά συρτά να παίζονται και να τραγουδιούνται, δεν είδα να ταυτίζεται, να συμπίπτει το τραγούδι ακριβώς...
- Γ.Χ. ... με τη μελωδία.
- Ερ. Ναι.
- Γ.Χ. Αυτό δεν το κάνουν όλοι.
- Ερ. Εκεί ήταν το πρόβλημα. Εγώ δηλαδή έφτασα στο σημείο που μπορεί...
- Γ.Χ. Ο Σκορδαλός, ας πούμε, που τον αγαπάς πολύ. Το 'κανε αυτό.
- Ερ. Ενώ τη μελωδία ενός τραγουδιού την ξέρεις και την παίζεις, όμως δεν ξέρεις το σημείο αυτό το οποίο, θα πρέπει να μπεις στο τραγούδι. Δηλαδή πού, από ποιο κομμάτι...
- Γ.Χ. Τραγουδήσε τη μελωδία όπως την παίζεις. Είναι δύσκολο;
- Ερ. Μπορείς να μου πεις ένα παράδειγμα; Εγώ θα σου πω ένα τραγούδι.
(Τραγουδάει μια μελωδία)
Σ' αυτό το γύρισμα είναι αδύνατον να μπω στο τραγούδι.
- Γ.Χ. Αφού ξέρεις και το λες, ακριβώς έτσι θα τραγουδήσεις κιόλα.

- (Δείχνει τραγουδώντας πρώτα τη μελωδία, και μετά μπαίνει στο τραγούδι.)
Πέρδικα ο-,... πέρδικα όμορφο πουλί.
Τόσο απλό είναι.
- Ερ. Είναι τόσο απλό αν ακολουθήσεις αλλά δεν τραγουδιέται όμως έτσι.
- Γ.Χ. Έτσι τραγουδιέται. Άσε πώς το λέει ο Σκορδαλός. Άμα λες τη μελωδία, είναι το καλύτερο.
- Ερ. Όπως ακούω το Νίκο τον Καραβυράκη και μπαίνει, εγώ δεν μπορώ να μπω. Που παίζουμε μαζί. Σ' αυτό το σημείο. Τι θα μου 'λεγες εσύ;
- Γ.Χ. Κοίταξε, το μπάσιμο είναι.
(Τραγουδάει τη μελωδία).
Πού αρχίζει η μελωδία; Εκεί μπαίνεις.
(Τραγουδάει)
Πέ ρδι ι...
- Γ.Χ. Πώς θα διαμοιράσεις τη λέξη θα πρέπει να καταλάβεις. Αν δεν καταλάβεις πώς θα διαμοιράσεις τη λέξη...
- Ερ. Το μετράς αυτό σε χρόνους;
- Γ.Χ. Με τη μελωδία.
(Τραγουδάει τη μελωδία)
Τέσσερα είναι.
(Τραγουδάει και χτυπάει το μέτρο).
Πέε ρδι κα - Ο...
- Γ.Χ. Τέσσερα. Τη λες δυο φορές, έτσι;
(Τραγουδάει)
Πέρδικα όμορφο πουλί.
Να την πω δέκα λογιώς;
- Ερ. Πώς θα το 'λεγε ο Νίκος θα ήθελα να ακούσω, στο σημείο αυτό.
- Γ.Χ. Εγώ σου λέω τον απλό τρόπο τώρα, έτσι; Κοίταξε, άλλος τρόπος:
(Τραγουδάει)
Ντά ρα ντα ρά ντα

- Μηδέ μ' ανα-, μηδέ μ' ανά-,*
- Ερ. Εδώ είναι τα δύσκολα.
- Γ.Χ. Δεν είναι δύσκολο. Κοίταξε, μετράς απλώς. Δεν είναι εύκολο. Αλλά μετράς:
(Τραγουδάει)
Μηδέ.
Αφήνεις το πρώτο μέτρο, μπαίνεις στο δεύτερο.
Μηδέ μ' αναστορά-
Αν αφήσεις ένα μέτρο, λες μόνο τρία. Και έρχεσαι πάλι στα ίσια. Είναι θέμα...
- Ερ. Να καταλάβεις τα τέσσερα μέτρα, δηλαδή.
- Γ.Χ. Ναι, βέβαια. Ο πιο καλός τρόπος κι ο σωστός είναι να τραγουδήσεις ό,τι λέει.
Ό,τι παίζεις. Που δεν το κάνουνε όλοι. Αυτό είναι το πιο δύσκολο. Γιατί δεν μπορούν να το κάνουνε όμως. Αυτό δεν σημαίνει ότι είναι λάθος αν το λες διαφορετικά. Δηλαδή ο μέγας Σκορδαλός τότε δεν έλεγε ό, τι έπαιζε. Ήτανε όμως στις βασικές νότες.
- Κ.Ν. Ήτανε όμως στον σωστό δρόμο.
- Γ.Χ. Δεν είναι δύσκολο πάντως. Δηλαδή άμα θα κάτσουμε λίγο, θα δεις ότι θα σου φαίνονται απλά μετά. Απλώς τον τρόπο πρέπει να...
- Ερ. Υπάρχει τρόπος δηλαδή αυτό το πράγμα να διδαχθεί.
- Γ.Χ. Βεβαίως. Υπάρχει τρόπος.
- Ερ. Υπάρχουν συρτά που έχουν έξι μέτρα;
- Γ.Χ. Και έξι και οχτώ. Δηλαδή ο Πρώτος συρτός, το ένα γύρισμα είναι οχτώ, το άλλο έξι. Ο μέγας Πρώτος συρτός ο θρύλος.
- Ερ. Δεκαέξι υπάρχουνε; Μας είχαν πει στα Χανιά ότι υπάρχουνε δεκαέξι.
- Γ.Χ. Τι δεκαέξι; Μέτρα;
- Ερ. Ναι.
- Γ.Χ. Τα μέτρα δεν παίζουνε καμία σημασία, αρκεί να 'ναι διπλά, έτσι; Δηλαδή, άμα είναι διπλά, είναι σωστά. Δηλαδή, στο χορό είναι οχτώ βέβαια, ο συρτός είναι οχτώ. Κι αρχίζει πάλι από την αρχή. Αλλά αυτό αναιρείται από τη στιγμή που ο θρύλος του συρτού είναι ο Πρώτος συρτός, σου λέει «τον Πρώτο». Ο

- Πρώτος λοιπόν είναι οχτώ το ένα μέρος, και έξι το άλλο. Επομένως δεν είναι απόλυτο ότι πρέπει να 'ναι τέσσερα ή οχτώ. Και το έξι, και μόνο ο Πρώτος συρτός τα αναιρεί.
- Ερ. Πάντως πρέπει να 'ναι πολλαπλάσιο του τέσσερα. Δηλαδή τέσσερα ή οχτώ.
- Γ.Χ. Όχι. Έξι σου λέω. Ο Πρώτος συρτός είναι:
(Τραγουδάει τη μελωδία, κρατώντας και το μέτρο)
Οχτώ, οχτώ, έξι, έξι.
Επομένως δεν είναι τέσσερα, οχτώ ή δώδεκα. Είναι διπλά. Βέβαια, αν το χορογραφήσεις, αν το χορέψεις είναι οχτώ μέτρα. Δηλαδή:
(Τραγουδάει τη μελωδία)
Είναι οχτώ. Στα έξι δεν σου βγαίνει. Αλλά για μένα, κανείς...
- Ερ. Ο Χαράλαμπος σας έλεγε σε ποιο σημείο μπαίνει ο χορευτής ακριβώς;
- Γ.Χ. Με την έννοια τώρα... ο κόσμος ο πολύς δεν καταλαβαίνει. Αλλά ούτε κι οι χορευτές.
Δηλαδή άμα χορέψω τώρα θα δεις ότι...
(Τραγουδάει τη μελωδία χορεύοντας την)
Αρχίζει πάλι, έτσι;
- Ερ. Ναι.
- Γ.Χ. (Τραγουδάει τη μελωδία χορεύοντας την)
Έτσι είναι ο σωστός τρόπος για να μπεις. Αλλά δεν σημαίνει ότι αν μπεις αλλιώς είναι λάθος. Δεν νομίζω ότι είναι έτσι. Γιατί το ένα αναιρεί το άλλο. Δηλαδή στο μαλεβιζιώτη τι θα πούμε μετά; Απού όλα τα γυρίσματα είναι διαφορετικά; Και πάλι το μέτρημα είναι οχτώ.
- Κ.Ν. Να πω κάτι ρε Μπάμπη. Έχουνε πει στα Χανιά, άποψη είναι αυτή στα Χανιά, έχουν πει ότι ο χορός ο Χανιώτης φτιάχτηκε για να συμπληρώσει..., ότι η μελωδία φτιάχτηκε για να συμπληρώσει το χορό. Εγώ την άποψη αυτή δεν την ασπάζομαι. Ότι φτιάχτηκε η μελωδία για να συμπληρώσει το χορό. Και γράφτηκε επάνω στο χορό. Δεν το νομίζω εγώ αυτό. Χωρίς να έχω αποδεικτικά στοιχεία. Έτσι δεν είναι Μανώλη; Μπορεί να γράφτηκε η

- μελωδία επάνω στο χορό;
- Ερ. Ποιος είναι ο Πρώτος;
- Γ.Χ. Ο πρώτος χορός που μιλούμε είναι ο πρώτος συρτός. Γιατί τότε λέμε πρώτο; Για να τότε λέμε Πρώτο, προφανώς είναι από τους πρώτους που βγήκανε. Κι αυτό είναι σίγουρο δηλαδή όλοι οι μεγάλοι χορευτές, κι όλοι οι καλοί χορευτές λένε, «παίξε μου τον Πρώτο». Δηλαδή έχει γίνει βίωμα, έχει γίνει θρύλος. Είναι έτσι που το λέω;
- Ερ. Ναι.
- Γ.Χ. Ε, λοιπόν δεν έχει οχτώ κι οχτώ. Έχει έξι κι οχτώ. Επομένως δεν είναι τα βήματα. Και στο μαλεβιζιώτη, μέτρησε μου τα. Μέτρησε μου τα βήματα του μαλεβιζιώτη και τα γυρίσματα. Κανένα γύρισμα δεν βγαίνει. Ούτε ένα δεν τελειώνει.
- Κ.Ν. Ακριβώς.
- Γ.Χ. Επομένως δεν είναι χορογραφία ο παραδοσιακός χορός. Είναι συναίσθημα, είναι κάτι ας πούμε, είναι τρόπος ζωής άμα θες αλλά δεν είναι χορογραφία, είναι ρυθμός. Δηλαδή πιο πολύ είναι στο ρυθμό.
- Κ.Ν. Στα μέτρα να κρατάς, ακριβώς.
- Γ.Χ. Ναι. Μέτρησε μου το μαλεβιζιώτη τότε. Θα μου πεις «μόνο ο συρτός είναι»; Ε, δεν είναι μόνο ο συρτός. Είναι και το πεντοζάλη, είναι... το πεντοζάλη μετριέται, έτσι; Το πεντοζάλη μετριέται.
(Τραγουδάει μελωδία πεντοζάλη)
- Κ.Ν. Εσύ που ξέρεις όμως, το έχεις μετρήσει και το ρίχνεις απάνω στους χορευτές ακριβώς.
- Γ.Χ. Εγώ το μετρώ. Ναι. Αυτό δεν σημαίνει ας πούμε ότι άμα το παίζεις ας πούμε...
- Κ.Ν. Δεν το μετράς.
- Ερ. Να σας ρωτήσω κάτι κύριε Μπάμπη. Σας ακούω και λέτε:
(Μιμείται τη μελωδία και τον τόνο)
- Ερ. Αυτόν τον τρόπο τον είχατε ακούσει να μαθαίνουν οι γυναίκες ας πούμε κάποιους; Να διδάσκουν μ' αυτό τον τρόπο; Κάποιοι μας είπανε ότι... ο κύριος

- Φραγκιουδάκης συγκεκριμένα, είχε μάθει τη σούστα του Καρεκλά από τη μητέρα του, που του την τραγουδούσε έτσι, με ντριλι.
- Γ.Χ. Η θεια μου η Ισμήνη η συχωρεμένη, γιατί είμαστε πρώτα ξαδέλφια με το Γιώργη, ήκουγα την στη σούστα. Ήτανε ογδόντα χρονώ και χόρευε σούστα σαν την πέρδικα. Τι είναι η σούστα; Κι αυτό που έλεγε η θεια μου η Ισμήνη ποιο ήτανε;
- (Τραγουδάει ένα γύρισμα στη σούστα)
- Αυτή είναι η σούστα η αρχαία η κανονική. Έτσι; Αυτό είχε μάθει η θεια μου η Ισμήνη κι αυτό του έλεγε. Αυτό δεν σημαίνει όμως ότι ήτανε μόνο αυτό. Ένας απλός άνθρωπος να μπορεί να καταλάβει από τη σούστα δυο, τρία, τέσσερα γυρίσματα. Εγώ παίζω δεκαπέντε. Δεν μπορεί να τα καταλάβει όλα ή κι ότι αυτά δεν είναι. Η σούστα η κανονική όμως είναι:
- (Τραγουδάει άλλο γύρισμα)
- Έτσι προφανώς χωρίς να ακούσει θα σου έλεγε η θεια μου η Ισμήνη;
- (Τραγουδάει τη μελωδία)
- Αυτό θα του έλεγε.
- Ερ. Εσείς την είχατε ακούσει να το λέει αυτό το πράγμα η θεία σας η Ισμήνη; Να τραγουδάει έτσι;
- Γ.Χ. Βεβαίως. Ναι.
- Ερ. Εσένα σου είχε δείξει το ίδιο πρόσωπο;
- Γ.Χ. Η θεια μου η Ισμήνη; Ε, τι να μου δείξει η θεια μου η Ισμήνη; Δεν μπορούσε να μου δείξει γιατί δεν ήξερε μουσική.
- Ερ. Όχι, να σας τραγουδήσει κάτι και να... όπως το 'δειξε και στον...
- Γ.Χ. Μα έτσι την ακούγαμε τη σούστα και την παίζαμε. Πώς αλλιώς;
- Ερ. Εσύ την παίζεις έτσι;
- Γ.Χ. Άμα δέλω την παίζω έτσι. Αλλά...
- Ερ. Όπως έμαδες τη σούστα θεωρείς ότι είχε...
- Γ.Χ. Έτσι αρχίζαμε. Κοίταξε να δεις. Η σούστα ειδικά, είναι ειδικός χορός. όπως είναι το πεντοζάλη, όπως είναι ο μαλεβιζιώτης. Άστα συρτά. Αυτοί είναι

ειδικοί χοροί οι οποίοι είναι και οι πιο δύσκολοι. Παρόλο που είναι πιο στανταρισμένοι, δηλαδή ο μαλεβιζιώτης είναι ο δυσκολότερος χορός για μένα, δεν το κουβεντιάζω καθόλου.

Ερ. Όσον αφορά τη μελωδία ή όσον αφορά το χορό;

Γ.Χ. Όσον αφορά τη μελωδία. Το πεντοζάλη το ίδιο, έχει πιο λίγα γυρίσματα αλλά είναι στάνταρ χορός. Είναι όμως οι πιο δύσκολοι χοροί. Δεν είναι το ίδιο με τα συρτά. Οι συρτοί είναι πιο εύκολοι. Ή και η σούστα. Μπορεί να έχει δέκα γυρίσματα, κανείς δεν τα παίζει καλά όλα. Ή προσπαθούν να βάλουνε κι άλλα. Τα παλιά γυρίσματα είναι λίγα, ελάχιστα. Τρία, τέσσερα, πέντε. Μόνο ο Καρεκλός ήπαιζε πολλά γυρίσματα αλλά ο Καρεκλός ήπαιζε πάρα πολλά γυρίσματα που ήτανε, τα 'χε βάλει προφανώς αυτός. Και δεν προλαβαίνεις να καταλάβεις το ένα και σου πάει αλλού. Σούστα βέβαια εγώ, την ωραιότερη σούστα που έχω ακούσει είν' απ' τον Καραβίτη. Ο Καραβίτης ήπαιζε σούστα, μπορεί πιο δύσκολη να 'ταν του Καρεκλά, πιο πολλά γυρίσματα, πήγαινε αλλού, είχε πολύ πιο μεγάλη ευχέρεια αλλά ο άλλος ήταν αυτό που λέμε τώρα η θεία μου η Ισμήνη.

(Τραγουδάει γύρισμα σούστας με ντι ρι ρι)

Αυτή ήπαιζε την κλασική σούστα αυτό. Άμα θα ακούσεις τον Καραβίτη θα δεις πώς παίζανε.

Ερ. Μπορείς να μας, έτσι, του Καραβίτη τη σούστα, με το «ντίρι-ντίρι»;

Γ.Χ. (Τραγουδάει άλλο γύρισμα σούστας)

Και τραγουδώσε και με τις κόρες του. Άμα ακούσεις τις εκτελέσεις, δυο - τρεις εκτελέσεις έχει, θα καταλάβεις.

(Τραγουδάει τη μελωδία)

Ήπαιζε πιο απλά τα γυρίσματα κι ήτανε πιο κατανοητά. Και πιο γλυκά. Ο Καρεκλός δεν θα καταλάβεις πώς μπαίνει. Πάρε το δίσκο και θα δεις. Τίποτα δεν θα καταλάβεις. Παίζει όμως είκοσι γυρίσματα. Που δεν καταλαβαίνεις πώς πάνε. Εγώ ποτέ δεν μπόρεσα, τον μόνο λυράρη που δεν μπόρεσα να μελετήσω τη σούστα του είναι αυτός. Γιατί δεν μ' αφήνει το περιθώριο να καταλάβω τι

- παίζει. Κι απλώς έχω ξεδιαλέξει τέσσερα – πέντε, έξι γυρίσματα που μ' αρέσουνε και τα βάνω στη σούστα τη δική μου. Όπως το παίζει είναι αδύνατον να το παίζω γιατί δεν νομίζω πως έχει και νόημα να παίζεις ένα γύρισμα και πριν προτού να καταλάβει ο άλλος τι παίζεις, να πηγαίνεις αλλού.
- Ερ. Μάλιστα.
- Ερ. Τη δεία σας την Ισμήνη λέτε ότι την είχατε δει να λέει «ντίρι ντίρι ντίρι».
- Γ.Χ. Ναι.
- Ερ. Έκανε και με το χέρι καμιά κίνηση; Εσείς τώρα που τραγουδούσατε κάτι κάνατε, σαν να παίζετε λύρα.
- Γ.Χ. Με το χέρι κι αν έκανε κίνηση θα την έκανε ασυναίσθητα γιατί... κίνηση μπορεί να 'κανε έτσι το χέρι της αλλά αυτό δεν σημαίνει ότι...
- Ερ. Την είχατε δει να κάνει καμιά κίνηση με το χέρι, έτσι σαν λύρα; Σαν δοξάρι;
- Γ.Χ. Όχι. Όχι.
- Ερ. Ή χτύπαγε στο τραπέζι;
- Γ.Χ. Όχι, όχι, δεν θυμάμαι εγώ γιατί μιλούμε τώρα για χρόνια πολλά, έτσι;
- Ερ. Πώς και δεν μάθατε λαούτο;
- Γ.Χ. Έτυχε κι έπιασα τη λύρα τότε, όταν την πρωτοέπιασα. Ο αδελφός μου πήρε τη λύρα, λύρα ντάκαρα. Ίσως αν είχα λαούτο να ντάκερνα λαούτο.
- Κ.Ν. Δεν θα παίζαμε μαζί όμως αν έπαιζες λαούτο.
- Γ.Χ. Γιατί;
- Ερ. Κύριε Καραβυράκη εσείς πώς και μάθατε λαούτο και δεν μάθατε, ας πούμε, βιολί που ήταν στην Ιεράπετρα από 'κει στην περιοχή;
- Κ.Ν. Αυτό, αυτό σκεφτόμουν τώρα. Ήτανε μια σύμπτωση. Ήταν σύμπτωση. Ενώ στο χωριό μου είχανε όλοι..., είχε δεκαπέντε βιολιά, δεκαπέντε βιολιά, ερασιτέχνες. Μια φορά ήρθε ένα συγκρότημα με λύρα και λαούτο και μου άρεσε πάρα πολύ ο ήχος του λαούτου. Πάρα πολύ. Ίσως να ήτανε πολύ καλός παίκτης για την εποχή αυτή και... ή εκείνη τη βραδιά είδαμε πρώτη φορά μηχανήματα. Δεν είχαμε ξαναδεί μηχανήματα να 'ρθουνε δηλαδή συγκρότημα μουσικό στο χωριό. Όλο τον καιρό ξέραμε ότι κάθε Σαββάτο ή Σαββάτο παρά

- Σαββάτο είχε στο καφενείο γλέντι, στο καφενείο βιάζαν τα βιολιά γλέντι.
- Ερ. Για ποια χρονιά μιλάτε τώρα περίπου;
- Κ.Ν. Ε, ήμουν εγώ δέκα χρονώ, έντεκα. Δηλαδή μιλάμε τώρα το '73, '74. Δεν είχαμε, δεν είχαμε μηχανήματα καν. Η πρώτη φορά που έφερε, που ήρθαν στο χωριό...
- Ερ. Από πού ήρθανε; Το συγκρότημα από πού ήρθε;
- Κ.Ν. Το πρώτο απ' το Ηράκλειο. Το πιο κοντινό τότε ήταν το Ηράκλειο. Δεν θυμάμαι όμως ποιο συγκρότημα ήρθε. Πρέπει να 'μωνα δέκα χρονώ και ή δεν έβγαινε καλά στο μηχανήμα η λύρα και δεν μου άρεσε σαν ήχος ή δεν ήτανε πολύ καλός ο οργανοπαίχτης αυτός, έβγαινε πάρα πολύ ωραίο το λαούτο. Και επειδή έβγαινε πάρα πολύ ωραίο το λαούτο, η επόμενη μου κίνηση ήταν να αγοράσω λαούτο. Εάν δηλαδή η λύρα αυτή μου άρεσε πάρα πολύ, ίσως να 'παιρνα λύρα. Ήτανε θέμα σύμπτωσης.
- Ερ. Ο λαουτιέρης θυμάστε ποιος ήτανε;
- Κ.Ν. Δεν θυμάμαι, όχι. Ήμωνα πολύ μικρός.
- Κ.Α. Είχες ξαναδεί λαούτο πριν ή ήταν η πρώτη φορά;
- Κ.Ν. Όχι, ούτε είχα ξαναδεί λαούτο. Ούτε είχα ξαναδεί. Ήτανε η κιθάρα, το νταούλι που παίζανε και τότε δεν είχαμε και νταούλια, είχαμε ντενεκά. Ντενεκά, δηλαδή, του λαδιού. Ντενεκές ας πούμε, και κρατούσανε μπάσο στο... συνοδεύανε το βιολί.
- Ερ. Ισχύει αυτό ε;
- Κ.Ν. Τώρα δεν ισχύει αλλά τότε ίσχυε.
- Ερ. Ναι, ναι. Αυτό που λένε καμιά φορά ότι παίζανε ντενεκέ.
- Κ.Ν. Ναι. Τα βιολοντάουλα; Το νταούλι, ας πούμε, αντικαθιστούσε το νταούλι ο ντενεκές.
- Ερ. Νταούλι υπήρχε στο Ηράκλειο κύριε Γαργανουράκη;
- Γ.Χ. Νομίζω ότι μόνο στη μεριά της Ιεράπετρας παίζανε νταούλι.
- Ερ. Εδώ στο Ρέθυμνο έχετε ακούσει εσείς από παλιά τίποτα για νταούλι; Νταουλάκι;

- Γ.Χ. Κουτάλια έχω δει και παίζανε, μικρός. Κουτάλια.
- Ερ. Κουτάλια, ει;
- Γ.Χ. Κουτάλια, ναι. Βαστούσανε μπάσο με τα κουτάλια.
- Ερ. Πού; Στο Ρέδυμνο ή στο Ηράκλειο;
- Γ.Χ. Στο χωριό μου. Και σ' άλλα χωριά.
- Ερ. Στον Άγιο Θωμά;
- Γ.Χ. Ναι.
- Ερ. Μαζί με τι όργανο παίζανε κουτάλια;
- Γ.Χ. Μαντολίνο ή λύρα.
- Ερ. Και όταν θυμάστε έτσι τα πρώτα σας ακούσματα κύριε Χαράλαμπε ως παιδί που ήσαστε, το μαντολίνο συνόδευε τη μελωδία ή κρατούσε ακόρντα; Στη λύρα;
- Γ.Χ. Το μαντολίνο είναι σόλο όργανο, δεν είναι για ακόρντα. Το μαντολίνο δηλαδή σολάρει. Δηλαδή και με τη λύρα να παίζει πάλι παίζει τα ίδια που παίζει κι η λύρα. Προσπαθεί τουλάχιστον. Είναι σόλο όργανο, δεν είναι για ακόρντα. Εγώ θυμούμαι πάντως και σκέτο μαντολίνο, δηλαδή τα ακούσματα τα δικά μου του μαντολίνου είναι ειδικά απ' αυτό το μεγάλο μαντολινιέρη που είχαμε, το Θωμά το Στρατάκη, του Ξενοφώντα, ο οποίος ήταν άριστος παίχτης. Άριστος παίχτης, δηλαδή έκανε γλέντια μόνο με το μαντολίνο. Θυμάμαι Απόκριες και έστηνε όλο το χωριό με το μαντολίνο. Χορεύανε κι έπαιζε και διάφορα τραγούδια αυτός, δεν ξέρω τι, από ρούμπες που παίζανε τότες, το φοξ αγγλαί και δεν ξέρω τι, τα τραγουδούσε υπέροχα. Κείνη την εποχή τα χορεύαν στα χωριά.
- Ερ. Βαλς έπαιζε το μαντολίνο;
- Γ.Χ. Ναι, βεβαίως. Αυτός τα 'παιζε όλα. Ταγκό, βαλς. Αλλά αυτό που ήτανε στη μεγάλη αυτή... ήτανε το βαλς και το φοξ αγγλαί, πώς το λένε; Αυτός ήτανε ο πρώτος χορός ο ευρωπαϊκός.
- Κ.Α. Κάπου πρέπει να 'χει μια κασέτα ο σύντεκνος μου ο Νικολής, με τον Ξενοφώντα. Από παρέα, στο σπίτι του. Τον έχω ακούσει, ήτανε φοβερός.

- Γ.Χ. Αλλά οι κοντυλιές απού 'παιζε δηλαδή, σου λέω... Μα και οι κοντυλιές, κοντυλιές παίζουν στο μαντολίνο που τρελαινόσουνα τελείως.
- Ερ. Εσείς κύριε Κουκουριτάκη πώς ξεκινήσατε και μάθατε λαγούτο; Γιατί δεν διαλέξατε ένα άλλο όργανο, ας πούμε; Είσαστε από το Ηράκλειο και ο πατέρας σας ήταν απ' τους Αθανάτους. Πώς και δεν διαλέξατε ένα άλλο όργανο; Λύρα ας πούμε.
- Κ.Α. Ξεκίνησα από μαντολίνο. Από μικρός. Γρατζουνούσαμε έτσι, σαν παιδιά γιατί μια παρέα γινότανε συχνά, πολύ συχνά, δίπλα απ' το σπίτι μου. Πήγαινα εγώ, άκουγα, οπότε σε κάποια στιγμή λέω «θα πάω να πάρω ένα μαντολίνο». Μου άρεσε το μαντολίνο. Ξεκίνησα να παίζω χωρίς να μου δείξει κανείς, ό,τι άκουγα, πήγαινα μετά πάνω στο σπίτι και έπαιζα. Το λαούτο το έπιασα πολύ μετά όταν πέθανε ένας θείος της γυναίκας μου. Τότε πήρα εγώ το λαούτο του κι άρχισα να το κουρδίζω.

ΠΡΩΤΗ ΚΑΣΕΤΑ

Β' ΠΛΕΥΡΑ

- Κ.Α. Όπως έλεγα ήταν θείος της γυναίκας μου, πέθανε σ' ένα ατύχημα, ήρθανε τα πράγματα του και ήρθε και το λαούτο μαζί. Πήρα εγώ το λαούτο, το έφτιαξα, το κουρδίζα, το 'κανα και βρήκα ένα συγγενή πάλι από την μεριά της γυναίκας μου, τον Κουρσενιδάκη το Γιώργο, ο οποίος με έβαλε στη μουσική μέσα.
- Ερ. Πώς είπαμε το όνομα του θείου της γυναίκας σας που πέθανε και σας άφησε το λαούτο του;
- Κ.Α. Ο Χατζηθασίλης ο Κώστας ήταν αυτός που πέθανε και πήρα το λαούτο του.
- Ερ. Σας άφησε το λαούτο του;
- Κ.Α. Δεν το άφησε σ' εμένα, μαζί με τα πράγματά του ήρθε και το λαούτο. Τέλος πάντων. Έτσι μπήκα εγώ στη μουσική.
- Ερ. Ήτανε μεγάλο όνομα;
- Γ.Χ. Ήτανε πολύ γνωστός. Και τραγουδούσε κιόλας.
- Κ.Α. Ήτανε πολύ καλός από ό,τι μου λέει ο Χαράλαμπος γιατί εγώ δεν πρόλαβα να

τον γνωρίσω καλά. Δεν τον γνώρισα. Ήτανε στη Ρόδο αυτός, εγώ εδώ στο Ηράκλειο, δεν είχαμε πολλές επαφές. Αλλά από 'κει ήταν το ερέθισμα για να πιάσω το λαούτο. Μετά όπως είπα με τον Κουρσενιδάκη το Γιώργο ο οποίος μου 'δειξε κάποια πράγματα στην αρχή. Μετά παίξαμε με κάποιους λυράρηδες με το Γιώργο μαζί, μου έδειχνε, μάθαινα, και γνωριστήκαμε με το Χαράλαμπο.

Γ.Χ. Με τον Γιώργο τον Κουρσενιδάκη παίζαμε μαζί, με τον Παπατσαρά.

Κ.Α. Οπότε μετά με το Χαράλαμπο (τον Γαργανουράκη) είμαστε από το '92 μαζί και προχωράμε. Και σταδιακά παίζω με κάποιους άλλους και... αυτά.

Ερ. Δηλαδή σε ποια ηλικία μαθαίνετε εσείς λαούτο;

Κ.Α. Αρκετά μεγάλος. Τριάντα.

Ερ. Τριάντα. Και το μαντολίνο το αφήνετε;

Κ.Α. Όχι. Μαντολίνο παίζω αλλά παίζω μόνο για μένα, στο σπίτι. Δεν το χρησιμοποιώ στα γλέντια.

Ερ. Τι σκοπούς πρωτομάθατε στο λαούτο;

Κ.Α. Στο λαούτο... παραδοσιακούς. Πρώτο συρτό...

Ερ. Ποιος θεωρείτε ότι ήταν ο δάσκαλός σας, ας πούμε, που σας είπε πώς θα κρατήσεις, πώς να τον ανεβάσεις (τον λυράρη), τότε θα του παίζεις τη μελωδία ας πούμε;

Κ.Α. Αν υποθεθεί δάσκαλος λέγεται ο πρώτος, είναι μου ο πρώτος είναι ο Κουρσενιδάκης ο Γιώργος αλλά...

Ερ. Το πρότυπο σας ας πούμε στο λαούτο ποιο ήταν;

Κ.Α. Το πρότυπο μου σαν λαούτο ήταν ο συχωρεμένος ο Μανούσος ο Παπατσαράς. Εγώ αυτόν έζησα και ακολουθεί ο Νίκος ο Καραβιράκης ο οποίος... έχω μάθει πάρα πολλά πράγματα, πάρα πολλά πράγματα, εγώ το λέω, πάρα πολλά πράγματα απ' το Νίκο. Δευτερότυπο. Πρότυπο είναι ο Μανούσος ο Παπατσαράς ο οποίος ήτανε πολύ καλός παίχτης, μπορεί να το διαβεβαιώσει κι ο Χαράλαμπος.

Ερ. Από πού κατάγονταν;

- K.A. Απ' τις Δαφνές. Συγκεκριμένα το τελευταίο γλέντι που έπαιξε τον έβγαλα πάνω σηκωτό -δεν ξέρω αν στο 'χω πει - πήγαμε πάνω με το Γιώργο το Φραγκιουδάκη και τον έβγαλα σηκωτό πάνω στο... Είχε κάτι σκαλάκια για να μπει στο δωμάτιό του το οποίο μου 'χει μείνει αυτό.
- Ερ. Ήταν άρρωστος δηλαδή.
- K.A. Άρρωστος. Δεν μπορούσε. Είχε κατέβει. Έπαιξε δυο ώρες και κατέβηκε μετά. Και συνεχίσαμε με το Γιώργο και παίζαμε, τον Φραγκιουδάκη και στο τέλος είχε μπει στο αμάξι, ήταν ένα κουβάρι, και τον έβγαλα πάνω στο σπίτι του. Αφού το λέω κι ανατριχιάζω.
- Ερ. Κύριε Καραβιράκη εσείς ποιον θεωρείτε δάσκαλό σας; Ποιον είχατε ως πρότυπο; Σε ποιον θέλατε να μοιάσετε; Σ' αυτόν που είχατε ακούσει στην Ιεράπετρα σ' εκείνο το γλέντι κι ας μην ξέρατε το όνομα του;
- K.N. Όχι, μετά ξεκίνησα και άκουγα τις ηχογραφήσεις της «Λύρας» πλέον. Μπήκα στη «Λύρα» και... εντάξει. Δηλαδή άκουγα πιο πολύ τους παλιούς λαουτιέρηδες, όπως τους λαουτιέρηδες που είχε ο Θανάσης ο Σκορδαλός κατά καιρούς. Ο Θανάσης ήτανε... ο Βαγγέλης και ο Γιάννης, λέω πρώτα τον Βαγγέλη γιατί μου άρεσε καλύτερα ο Βαγγέλης στις ηχογραφήσεις του, ο Βαγγέλης ο Μαρκογιάννης και ο Γιάννης, ο αδελφός του. Ήταν αυτοί που μ' αρέσανε στο χρώμα που είχαν, με τη λύρα.
- Ερ. Γιατί σου άρεσε περισσότερο ο Βαγγέλης από το Γιάννη;
- K.N. Ο Βαγγέλης μ' άρεσε, τον θεωρούσα πιο μελωδικό, τον θεωρούσα πιο γλυκό, τον θεωρώ πιο γλυκό, πιο μελωδικό και ακορντίστα.
- Ερ. Θεωρείς ότι είχε σημασία το ότι είχε σπουδάσει, το ότι 'ήξερε μουσική;
- K.N. Ναι, ναι. Για μένα παίζει σημασία. Για την εποχή του ήτανε κάτι καινούργιο. Δηλαδή δεν υπήρξε λαουτιέρης την εποχή εκείνη που να βάζει τις συγχορδίες, και τις συγχορδίες όχι... τις συγχορδίες, οποιεσδήποτε μπορείς να βάλεις αλλά τις συγχορδίες έτσι που τις έβαζε αυτός στο λαούτο. Είχαν μεγάλη σημασία. Δηλαδή, όποιος είναι μουσικός ξέρει ότι μπορεί να παίζεις την ίδια συγχορδία, αλλά η θέση που θα την παίζεις στο κάθε τραγούδι, να ακουστεί το Σι ας

- πούμε στο Σολ, κάτω. Αν παίζεις να ακουστεί το Σολ στο Σολ ματζόρε, όπως θα ακουστεί έχει σημασία. Ε, αυτό το πράγμα το κάνει ο Βαγγέλης.
- Κ.Α. Γιατί λες όμως στις ηχογραφήσεις τον Βαγγέλη κι όχι το Γιάννη;
- Κ.Ν. Γιατί ο Γιάννης ήταν καλύτερος στη συνοδεία. Στη συνοδεία της λύρας ήτανε καλύτερος. Ενώ ο Βαγγέλης, τον άκουσα, μπορώ να πω ότι δεν μου άρεσε πάρα πολύ.
- Ερ. Μια που βρισκόμαστε στο σημείο αυτό Μπάμπη - και φυσικά θα επανέλθουμε σε άλλα αργότερα - θεωρείς ότι ένας παραδοσιακός μουσικός, εάν αργότερα στην πορεία μάθει, σπουδάσει μουσική, αυτό το πράγμα θεωρείς ότι είναι χρήσιμο; Θα τον βλάψει, θα τον ωφελήσει και ποια είναι γενικότερα η θέση της θεωρίας της μουσικής, δηλαδή η γνώση της θεωρίας της μουσικής στη διαμόρφωση, στη διάπλαση, ενός παραδοσιακού καλλιτέχνη, ενός καλλιτέχνη παραδοσιακής μουσικής;
- Γ.Χ. Όσον αφορά τους παραδοσιακούς καλλιτέχνες, έτσι;
- Ερ. Εσένα σε ρωτάω γιατί έχεις τέτοια πορεία. Ξεκίνησες πρακτικά τελείως και αργότερα μπλέχτηκες με πολλούς μουσικούς και έκανες και μια άλλη πορεία.
- Γ.Χ. Ναι, όντως όταν μπλέχτηκα κι εγώ ο ίδιος με πολλούς μουσικούς, δηλαδή πήγα με μια ορχήστρα του Μαρκόπουλου που ήταν οι καλύτεροι μουσικοί της Ελλάδας τότε, στο όργανο του ο καθένας, ειδικά στις ηχογραφήσεις που εγώ όσον αφορά τη λύρα έπαιζα ορισμένα πράγματα και έκανα προκοπή, όταν είδα ότι δεν ξέρω τίποτα και εγώ αναγκάστηκα να πάω να μάθω ορισμένα βασικά πράγματα για να μπορώ να παίξω με μια ορχήστρα. Γιατί πέρα από τα παραδοσιακά, η λύρα όταν μπει σ' ένα άλλο κλίμα που δεν ξέρεις να μετράς, δεν ξέρεις ποιοι είναι οι ρυθμοί, δεν ξέρεις πού θα μπεις και πού θα βγεις, αν παίζεις μόνο σ' ένα συγκεκριμένο μέτρο, σ' ένα τραγούδι, βέβαια εκεί δεν μπορεί να παίξει ένας παραδοσιακός μουσικός. Για να παίξει, θα πρέπει να ξέρει να μετρά, δηλαδή ορισμένα βασικά πράγματα. Δηλαδή να ξέρει τους ρυθμούς και να ξέρει να μετρά τη μελωδία, όσον αφορά το δυτικό τρόπο. Εγώ πήγα ορισμένο χρονικό διάστημα κι έκανα θεωρία μουσικής, έμαθα ορισμένα βασικά

πράγματα και μπορούσα βεβαίως να παίζω. Προς Θεού, δεν λέω ότι ξέρω να διαβάζω την παρτιτούρα αλλά ήξερα όμως τσι λαϊκούς δρόμους, τσι είχα μάθει από το Μόσχο τον συχωρεμένο τον Αριστείδη κι απ' το Σαμπασιώτη τον κιθαρίστα, το Νίκο, ήξερα τσι λαϊκούς δρόμους, και βεβαίως με βοηθήσαν πολύ, πώς; Δηλαδή, αν μου λέγαν, ας πούμε Μι ματζόρε σαμπάχ, δεν ξέρω τι, ουσάκ, όχι, το ουσάκ είναι μινόρε, χιτζάζ, ήξερα πώς είναι ο δρόμος χωρίς να πιάσω τη λύρα. Κατάλαβες; Δηλαδή, παράλληλος τρόπος και του ωδείου αλλά να μάθεις και τσι δρόμους με βοηθήσαν πάρα πολύ σ' αυτό το θέμα. Ύστερα. Έμαθα τους ρυθμούς. Ήταν αδύνατο να παίζω, ας πούμε ή να τραγουδήσω Τα λόγια και τα χρόνια ή Είδαμε τον αδελφό που αλλάζει σε κάθε μέτρο ρυθμό. Τα όγδοα δηλαδή. Εμείς στην κρητική μουσική δεν έχουμε τέτοια.

Ερ. Θέλετε να μας το πείτε λίγο πώς πάει;

Γ.Χ. Εμείς συνήθως έχουμε 2/4 στην κρητική μουσική. «Τα λόγια και τα χρόνια» ή το *Είδαμε τον αδελφό*, ας πούμε:

(Τραγουδάει)

Είδαμε τον αδελφό

στην άλλη όχθη του καιρού

και τη γυναίκα που βλάστησε

ανάσκελη με μαύρο φίδι

Γ.Χ. Αυτό για να μπορέσω να το παίζω στη λύρα ή να μπορέσω να το τραγουδήσω έπρεπε να μάθω το ρυθμό του τραγουδιού.

Ερ. Αυτό ήτανε όμως τραγούδι του Μαρκόπουλου.

Γ.Χ. Ναι, τραγούδι του Μαρκόπουλου, βεβαίως. Αυτό θέλω να πω, με την άλλη ορχήστρα.

Ερ. Θέλω να πω για τα κρητικά τα παραδοσιακά, δεν σας χρειαζόταν να πάτε να μάθετε τους ρυθμούς. Αυτό ήτανε μια έντεχνη δημιουργία.

Γ.Χ. Ναι. Θέλω αν πω κατά πόσο βοηθάει, πώς έμπλεξα εγώ κι έμαθα ορισμένα πράγματα.

Ερ. Πρόσεξε, για να μη ξεφύγουμε από το ερώτημα: Αυτή η μουσική γνώση, ας

την πούμε έτσι, αόριστα, που απέκτησες...

Γ.Χ. Αν είναι καλό;

Ερ. ...Αν είναι καλό και αν η αρχική σου φλόγα που είχες, σαν πρακτικός καλλιτέχνης της κρητικής μουσικής, αν θεωρείς ότι η γνώση σε έβαλε σε κάποια καλούπια μετά, σε ανάγκασε να σου κόψει κάπως τον αυθορμητισμό σου. Και γενικότερα, θα σου έλεγα, για να γίνει πιο κατανοητό το ερώτημα, σήμερα σ' έναν καλλιτέχνη της Κρήτης που ξεκινάει, σ' ένα παιδί που ξεκινάει να παίζει λύρα εσύ τι θα του συνιστούσες; Να αποκτήσει τουλάχιστο ορισμένα στοιχεία μουσικής ή όχι;

Γ.Χ. Θα έπρεπε να πούμε ότι γενικά η γνώση, σε οποιοδήποτε κλάδο, δε βλάπτει πουθενά. Ίσως... Ο Καλογερίδης ξεπεράστηκε; Αν δεν κάνω λάθος είναι ο μοναδικός από τσι «Πρωτομάστορες» που δεν ξεπεράστηκε ακόμα. Εβρέθηκε κανείς να τα παίζει καλύτερα; Δεν νομίζω ότι έχει βρεθεί. Και είναι μια βάση ακόμα όσον αφορά τσι «Πρωτομάστορες», πρώτον. Γιατί; Τα 'βαλε σε καλούπια. Απλώς τα οργάνωσε τα κομμάτια και τα 'παιξε ολόσωστα, ήδη τα υπάρχοντα κομμάτια που υπήρχανε. Του Φοραδάρη ή δεν ξέρω τι. Στειακές κοντυλιές. Επειδής ήξερε μουσική τα 'παιξε πιο κακά; Και πού 'ναι αυτοί που τα παίζανε καλύτερα, που δεν ξέρανε μουσική; Υπάρχουνε; Άλλο είναι το ένα, όταν έχεις τον αυθορμητισμό, έχεις το ταλέντο να γράφεις μουσική, αλλά έχεις και τη γνώση πού δεν είναι σωστά, αυτό δεν είναι κακό. Η γνώση δεν είναι κακό σε κανένα, σε κανένα...

Κ.Ν. Συμπληρώνει, συμπληρώνει.

Γ.Χ. Συμπληρώνεις, βέβαια. Εγώ έμαθ, κι ήμουν είκοσι πέντε χρονών, είκοσι εφτά, όταν επήγα να μάθω ορισμένα πράγματα που δε με βοηθήσανε... Και στην κρητική μουσική μπορεί να με βοηθήσανε, όχι τόσο όσο στο άλλο το συγκρότημα που είχα με το Γιάννη το Μαρκόπουλο. Εκεί, δεν μπορείς να δουλέψεις αν δεν ξέρεις ορισμένα βασικά πράγματα. Αυτό δε σημαίνει ότι δε με βοηθούνε και στα κρητικά. Με ποιον τρόπο; Ξέρω να μετρώ, ξέρω πώς βγαίνει η μελωδία, ξέρω αν είναι σωστή η μελωδία, αν τελειώνει, αν δεν έχει

- τελειώσει ακόμα, που δεν χρειάζεται μόνο το ένστικτο για να το διαπιστώσω κι ο αυθορμητισμός αλλά το διαπιστώνω πλέον και τεχνικά. Μουσικά. Να το πούμε μουσικά. Δεν είναι λειψό το κομμάτι που θα βγάλω. Επομένως με βοηθά η γνώση.
- Ερ. Εγώ όμως, επειδή τώρα δεν κάνουμε συζήτηση – ξέρεις και τις απόψεις μου αλλά δεν έχουν σημασία αυτή τη στιγμή, οι δικές σου απόψεις έχουν σημασία - θέλω να μου απαντήσεις στο ερώτημα. Και το ερώτημα είναι αν θα συμβούλευες, αν εσύ αυτή τη στιγμή είχες μια σχολή παραδοσιακής μουσικής στην Κρήτη, εάν θα έβαζες απαραίτητα κάποιες στοιχειώδεις μουσικές γνώσεις σαν προκαταρκτικά μαθήματα. Θεωρητικές. Αυτό είναι το ερώτημα μου. Σ' αυτό θέλω να μου απαντήσεις. Αν το θεωρείς απαραίτητο για τα παιδιά.
- Γ.Χ. Εγώ και στο Μουσικό Γυμνάσιο που διδάσκω, διδάσκω... Δεν του γράφω, τσι νότες με την έννοια του ωδείου. Βέβαια προσπαθώ να του μάθω, Ντο, Ρε, Μι, Φα, Σολ, Λα, Σι όσον αφορά τις νότες, αλλά έτσι, στο μιλητό. Πού είναι οι νότες στη λύρα και να καταλαβαίνουμε πόσα...
- Ερ. Πες το μας πιο αναλυτικά, τι λες στους μαθητές σου.
- Γ.Χ. Αντί για να του λέω δηλαδή, «το δεύτερο δάχτυλο εκεί θα πατήσεις συ το τρίτο», του λέω «παιξε μου Ντο ή Ρε». Αυτό δεν είναι νομίζω κακό ή είναι εξέλιξη ας πούμε η οποία είναι τρομαχτική και θα χαλάσει τη μουσική. Οι παλαιότεροι από εμάς, αν έλεγα του Μελαμπιανού, τι θα μου έλεγε «ξάνοιγε τα δαχτύλια μου πού τα πατώ και παίζ' τα και συ». Δεν νομίζω ότι είναι ο καλύτερος τρόπος. Αντί για να μου λέει δηλαδή το πρώτο δάχτυλο ή το δεύτερο, αυτά αντιστοιχούν σε μια ονομασία.
- Ερ. Εσείς όταν διδάσκετε - ανοίγουμε ένα άλλο κεφάλαιο τώρα-, όταν διδάσκετε μαθητές στο Μουσικό Γυμνάσιο, τα παιδιά που έρχονται και θέλουν να μάθουνε λύρα, τι τους λέτε; «Πάρε μια κασέτα, άκουσε την, να δεις πώς πάει ο συρτός και μετά έλα εδώ πέρα να σου δείξω και τα δαχτύλια»;
- Γ.Χ. Προτιμώ να μάθουνε τη μελωδία. Αν δεν μάθεις τη μελωδία να τη λες, κακά

- θα την παίζεις. Ειδικά, όλα τα παραδοσιακά είναι έτσι.
- Ερ. Πώς τη μαθαίνεις να τη λες τη μελωδία;
- Γ.Χ. Την ακούς και τη μαθαίνεις, στο δρόμο.
- Ερ. Τι κάνετε; Ποιο είναι το πρώτο βήμα δηλαδή, τι τους δείχνετε;
- Γ.Χ. Κοίταξε. Εγώ τους ελέω να βάλουνε και πολλές φορές το ηχογραφώ κιόλα. Δηλαδή το μάθημα που τους κάνω το ηχογραφώ, τους λέω, τους γράφω, και τη νότα ας πούμε πώς πάνε, αλλά να τους το κάνω στην κασέτα. «Έτσι θα το παίζεις. Κι έτσι πάνε οι νότες, για να μην τις ξεχάσεις».
- Ερ. Όταν λέτε «τους το γράφω και με νότες», θέλετε σε μια άκρη εδώ πέρα να μας πείτε πώς το κάνετε; Ένα παράδειγμα.
- Γ.Χ. Δεν το γράφω στο πεντάγραμμο. Ντο, ας, πούμε. γράφω. Ντο.
- Ερ. Δηλαδή μια μελωδία που παίζουμε ας πούμε σ' ένα γύρισμα, πώς θα του το γράψεις. Με τις νότες;
- Γ.Χ. Μόνο εκείνος π' αγαπά, έτσι;
(Τραγουδάει)
Μι, φα... Ρε.
Τους δίνω να καταλάβουνε το χρόνο που έχει η κάθε νότα γιατί αλλιώς θα πρέπει να το γράψεις με όγδοα, κι αυτό δεν είναι δουλειά δική μου. Εγώ τους τα λέω, τους τα εξηγώ πώς είναι, τους τα λέω με το στόμα, τους το παίζω και με τη λύρα, τους γράφω και τις νότες και τους λέω:
(Τραγουδάει)
Μι, Φα...
Δηλαδή καταλαβαίνει ότι το Μι Φα, το Φα έχει πιο μεγάλη διάρκεια από το... Τους γράφω τις νότες, τους κάνω τη ενότητα, πόση ώρα κρατάει η κάθε νότα, αλλά αν το ξεχάσει μπορεί να το παίζει στην παρτιτούρα ή να το ακούσει.
- Ερ. Αυτό το «πόση ώρα» πώς του το δείχνεις;
- Γ.Χ. Αυτά ξέρουνε. Εγώ μπορώ να τότε πω...
- Ερ. Αυτά ξέρουν τη μελωδία.
- Γ.Χ. Μπορώ να τότε πω και με όγδοα πόσο κρατά, γιατί κάνουνε και μουσική

δυτικού τύπου στο Μουσικό, έτσι; Οπότε το καταλαβαίνουν. Εγώ όμως δεν μπορώ να τώνε γράψω στην παρτιτούρα γιατί δεν είναι η δουλειά μου, δεν το έχω σπουδάσει αυτό. Ξέρω τις νότες, ξέρω πόση ώρα κρατάει η κάθε νότα, τους το εξηγώ:

(Τραγουδάει)

Μι, Φα.

Δηλαδή το ένα είναι ας πούμε τέταρτο το άλλο είναι όγδοα. Καταλαβαίνει αυτό πόσα όγδοα, πόσες κινήσεις κρατάει.

(Τραγουδάει)

Μι, Φα, Ρε.

Δηλαδή άμα το μετρήσω και έτσι καταλαβαίνει το παιδί τι τους λέω ακριβώς. Έχω ένα δικό μου τρόπο. Τους κάνω πόση ώρα κρατάει, «αυτές πάνε μαζί, αυτή πάει μόνη της και κρατάει τόση ώρα». Τους τα εξηγώ. Και τα παίζουνε μια χαρά. Δηλαδή πάνε καλά.

Ερ. Τις υπογραμμίζετε αυτές τις νότες; Έτσι όπως τώρα;

Γ.Χ. Βεβαίως. Έτσι όπως τώρα.

Ερ. Μπορείτε να μας κάνετε ένα σχεδιάκι πώς πάει η πρώτη φράση;

Γ.Χ. Δεν μου ‘πες να σου κρατάω μια παρτιτούρα απ’ αυτές απού έχω γράψει, να δεις. Θα χρειαστούμε κάμποση ώρα. Θα σου γράψω όμως μια, θα σου γράψω μία αλλά θα χρειαστεί ώρα. Θα πρέπει να τη μετρήσω ακριβώς, δε γράφεται τόσο απλά. Μα και σ’ άλλη παρτιτούρα να την έγγραφα, σ’ άλλη παρτιτούρα, θα σου πάρει πιο πολύ ώρα. Δεν είναι το ίδιο, θέλει κάποια ώρα. Εγώ τις γράφω μόνος μου γιατί στο σχολείο δεν μπορώ να τις γράψω.

Ερ. Βάζετε κι άλλα σημαδάκια εκτός από το...;

Γ.Χ. Βάνω και σημαδάκια. Τις παύσεις βάνω, έχω το δικό μου τρόπο. Και τις διέσεις σημειώνω κι όλα, δεν υπάρχει διαφορά. Εγώ και στα τραγούδια που τραγουδώ, άμα δεις τις παρτιτούρες που φτιάχνω εγώ στα τραγούδια του Μαρκόπουλου, τις βλέπει ο τενόρος, ας πούμε έναν τενόρο, τον Τεζάκη, και μου λέει «έτσι τις γράφω τις παρτιτούρες άμα θέλω να τις συμπτύξω. Όπως τις

- γράφεις ακριβώς». Τα όγδοα. Δεν χάνω χιλιοστό. Ό,τι δύσκολο τραγούδι και να 'ναι. Έχω τη δική μου σημειογραφία, εγώ προσωπικά. Και τα όγδοα.
- Ερ. Μοιάζει μ' αυτό που έκανε ο Μουντάκης;
- Γ.Χ. Όχι.
- Ερ. Ο Μουντάκης τι έκανε στους μαθητές του;
- Γ.Χ. Μ' αυτόν τον τρόπο τσι μάθαινε. Εγώ είχα πάει στον Μουντάκη. Κοίταξε, αυτός δεν ήξερε να μετρήσει τη διάρκεια της νότας, έτσι; Αλλά τσι ήγραφε...:
(Τραγουδάει μια μελωδία)
(Μι Φα Μι Ρε Μι)
- Αυτό το έγραφε με τις νότες. Δηλαδή έτσι όπως το γράφω εγώ, απλώς τους ήλεγε πόση ώρα κρατάει και κατάλαβε το.
- Ερ. Ο Μουντάκης το έκανε αυτό; Να λέει και την ώρα;
- Γ.Χ. Ναι. Δεν το 'γραφε στο πεντάγραμμο, έτσι τις ήγραφε. Του 'παιζε το σκοπό αυτός ο ίδιος, του 'γραφε και τις νότες στον πίνακα, είχα πάει εγώ στο ωδείο.
- Ερ. Εσείς είχατε πάει στο Ωδείο του Μουντάκη;
- Γ.Χ. Ναι.
- Ερ. Και είχατε πάρει μαθήματα;
- Γ.Χ. Όχι. Όχι, εγώ ήμουν μεγάλος, αρκετά μεγάλος τότε. Είχα πάει εκεί που δίδασκε μια φορά, στο Ηράκλειο, στο Ωδείο, έτσι;
- Ερ. Και είχατε δει στον πίνακα πώς τα έγραφε;
- Γ.Χ. Ναι. Με τις ονομασίες τσι έγραφε τσι νότες.
- Ερ. Έκανε καμιά έντονη υπογράμμιση, βελάκι πάνω, βελάκι κάτω;
- Γ.Χ. Το στόλιζε. Και τέτοια ήκανε.
- Ερ. Έβαζε και τέτοια σημάδια;
- Γ.Χ. Βεβαίως, έβαζε σημάδια.
- Ερ. Εσείς βάζετε τέτοια σημάδια στις παρτιτούρες σας;
- Γ.Χ. Βεβαίως βάζω.
- Ερ. Τις παύσεις, ας πούμε, πώς τις κάνετε;
- Γ.Χ. Μπορώ να τη γράψω και με τον τρόπο το δυτικό...

- Ερ. Πώς τις κάνετε σ' ένα μαθητή για να το καταλάβει;
- Γ.Χ. Εγώ απλώς τον υπογραμμίζω τσι νότες που πάνε μαζί...
(Τραγουδάει)
Ντα ρα ρα ραν
Αυτές οι νότες πάνε μαζί, εκεί έχει παύση. Του κάνω λοιπόν μια γραμμούλα, πού είναι οι νότες μαζί:
(Τραγουδάει)
Λα Σι Ντο Λα.
Έτσι; Λα Σι Ντο Λα. Μια γραμμή. Εδώ έχει παύση στο Λα. Τόση παύση όμως. Και συνεχίζεις.
- Ερ. Αυτό το «τόση» πώς το γράφεις;
- Γ.Χ. Εξαρτάται. Γράφω παύση. Αν καταλαβαίνει ενός τετάρτου ή δύο τετάρτων ή δεν ξέρω τι, ενός μέτρου, το ξέρω αν το γράψω.
- Ερ. Άμα δεν το ξέρει το ένα τέταρτο;
- Γ.Χ. Άμα δεν το ξέρει, του εξηγώ πόση ώρα είναι. Του το λέω κιόλας για να καταλάβει. Αλλιώς δεν υπάρχει άλλος τρόπος.
- Ερ. Δεν υπάρχει ένα σημάδακι δηλαδή που αυτός θα ξέρει είναι πόση παύση τετάρτου.
- Γ.Χ. Όχι, τα σημάδια είναι... εκτός κι αν κάνουμε άλλα σημάδια. Δηλαδή του λέω «παύση, δυο κινήσεις θα μετρήσεις. Δύο κινήσεις. Πώς το μετράς»;
(Τραγουδάει)
Ντα ρα ρα ραν
- Γ.Χ. Στη δεύτερη, μόλις τελειώσει η δεύτερη, μπαίνεις στο άλλο.
Ντα ρα ρα ραν.
Παύση.
Τα ρα ρα ρα.
Παύση.
Ταα ρα.
Σ' αυτή την κίνηση. Ξέρουνε. Γιατί κάνουνε μάθημα; Καταλαβαίνουνε δηλαδή

- πότε την κάνουμε την παύση.
- Ερ. Όταν είναι να τραβήξει μια δοξαριά, ε, τελειώνει η φράση και θέλει να βάλει την τελεία. Εκεί του γράφετε κάτι; Ότι εδώ τελειώνει το συρτό και πρέπει να το κρατήσει τόσο και μετά να...
- Γ.Χ. Ξέρεις τι τώνε λέω, «εκτός που το γράφω σας το παίζω μια φορά. Αλλά: τον εαυτό σου θα τον αφήσεις ελεύθερο κι όπως σου βγαίνει. Γιατί εγώ εκατό φορές να στο γράψω ή να στο παίξω, θα στο παίξω διαφορετικά». Η ουσία είναι αυτή.
- Κ.Ν. Δεν υπάρχει τίποτα στάνταρ.
- Γ.Χ. Η παραδοσιακή μουσική είναι αυτοσχεδιασμός. Ανάλογα με τη διάθεση σου εκείνης της στιγμής. Δεν μιλούμε τώρα για τα παιδιά πώς μαθαίνουν. Κάπως πρέπει να αρχίσουνε. Και τα διευκολύνουμε. Αλλά η κρητική η παραδοσιακή μουσική, και γενικά όλη η δημοτική μουσική είναι αυτοσχεδιασμός. Ανάλογα με τη ψυχική σου διάθεση, παίζεις. Είναι απεριόριστη. Βάλε μου να σου παίξω τον Πρώτο συρτό που λέμε τώρα. Δέκα φορές. Αν ταιριάσει και μία φορά πώς θα το παίξω, θα χάσω ό,τι θέλεις. Δεν υπάρχει περίπτωση ποτέ. Δεν... Είναι αδύνατον να το παίξω το ίδιο. Αποκλείεται. Είναι και η ομορφιά της παραδοσιακής μουσικής.
- Ερ. Στα συρτά του Σκορδαλού μπορείτε να βάλετε άλλη μαντινάδα;
- Γ.Χ. Κοίταξε, ορισμένα τραγούδια και ειδικά του Σκορδαλού ή του Μουντάκη κι άλλων γνωστών λυράρηδων έχουνε καθιερωθεί, είναι σφραγίδες και τα 'χει μάθει ο κόσμος μ' αυτή τη μαντινάδα. Ότι μπορείς να βάλεις κι άλλη, μπορείς. Αλλά: Δηλαδή αν παίζεις Μόνο εκείνος π' αγαπά και βάλεις άλλη μαντινάδα, μπορείς. Δεν είναι ότι δεν μπορείς. Αλλά ο κόσμος ξέρει μ' αυτή τη μαντινάδα. Κι αν βάλεις, κάτι δεν του πάει καλά, όχι όμως πως είναι λάθος.
- Ερ. Είναι ιεροσυλία ας πούμε;
- Γ.Χ. Είναι καλό να σεβόμαστε τον τρόπο με τον οποίο τα παίζανε οι πρώτοι. Τα τραγούδια αυτά. Και πρέπει να τα σεβαστούμε.
- Ερ. Αν βάλετε τα ίδια λόγια. Ας πούμε το Ξεροστερνιανό νερό. Ή τον Άνεμο. Υπάρχει αυτοσχεδιασμός όταν παίζετε τον Άνεμο;

- Γ.Χ. Γιατί; Είδες τώρα τι λες; Τον *Ανεμο*. Αμέσως το χαρακτηρίζει και η μαντινάδα. Έτσι δεν είναι; Δεν μου λες τη μελωδία. Μου λες τον *Ανεμο*, να σου παίξω. Και ‘γω θα σου πω τη μαντινάδα του *Ανέμου* με άλλη μελωδία; Το ίδιο πράγμα.
- Ερ. Με άλλη μαντινάδα.
- Γ.Χ. Όχι, μπορώ να πω τον *Ανεμο* με άλλη μελωδία. Τη μαντινάδα. Είναι σωστό; Εσύ όμως εννοείς να σου παίξω τον *Ανεμο* που έχει γράψει ο Σκορδαλός, αυτό το συγκεκριμένο.
- Κ.Α. Έχει ταυτιστεί μ’ αυτή τη μελωδία.
- Γ.Χ. Αυτό θέλω να πω. Να σεβαστούμε ορισμένα πράγματα και να μην τα... Και ειδικά οι νεότεροι που το συνηθίζουν αυτό. Να γράφουνε παλιές μελωδίες και να αλλάζουνε τη μαντινάδα και να μη γράφουν ούτε το όνομα αυτού που το ‘γραψε. Αυτό είναι ιεροσυλία.
- Ερ. Παρ’ όλα αυτά όταν παίζετε εσείς τον *Ανεμο* του Σκορδαλού. Αυτοσχεδιάζετε; Μπορείτε να αυτοσχεδιάσετε;
- Γ.Χ. Στη μουσική; Σίγουρα. Χίλια τα εκατό. Δεν υπάρχει περίπτωση να το παίξω ακριβώς το ίδιο, όσες φορές κι αν το παίξω. Περίπου το ίδιο είναι αλλά δέκα φορές να το παίξω θα ‘ναι δέκα φορές διαφορετικό. Θα υπάρχουνε διαφορές. Όχι μεγάλες, υπάρχουνε όμως.
- Ερ. Σ’ όλους τους σκοπούς αυτοσχεδιάζετε;
- Γ.Χ. Σ’ όλους. Όχι εγώ, όλοι.
- Ερ. Τι εννοείς με την λέξη «αυτοσχεδιασμός»;
- Γ.Χ. Ανάλογα, εκείνη τη στιγμή, δηλαδή, αν θα το παίξω δύο φορές θα δεις ότι η μία από την άλλη θα διαφέρει στις παύσεις, θα διαφέρει στα γυρίσματα, θα διαφέρει ακόμα και στο ίδιο γύρισμα το συγκεκριμένο, κάποια νότα θάνεις διαφορετική, κάποια πρίμα, κάποια. Δεν υπάρχει περίπτωση να το παίζεις το ίδιο ποτέ.
- Ερ. Νοιώθεις όμως ότι αλλοιώνεται το τραγούδι;
- Γ.Χ. Όχι, ίσα - ίσα.

Κ.Α. Η μελωδία μένει μελωδία.

Γ.Χ. Μα εγώ πιστεύω ότι η κρητική μουσική αν αντέχει στο χρόνο και ανανεώνεται συγχρόνως, το σημαντικότερο στοιχείο είναι αυτό και η μαντινάδα. Απού έχεις το περιθώριο να αυτοσχεδιάσεις. Δηλαδή, τα ίδια παίζουμε τώρα που λέμε, τα ίδια τα παίζουμε εμείς όπως τα παίζανε οι παλιοί: Ο Λαγός ας πούμε, ο Καρεκλάς, ή ο Καραβίτης; Αυτοί; Τσι ίδιους σκοπούς; Δεν μπορούμε να τους παίζουμε. Έχει πάει κι αλλού η μουσική, έχουν ανέβει οι τεχνικές, έχουνε πιο μεγάλη ευχέρεια οι νέοι καλλιτέχνες, αλλά όσον αφορά το χρώμα ήταν τελείως διαφορετικό. Δηλαδή παίζανε:

(Τραγουδάει έναν σκοπό)

Τα ρα ρα ρα ρα ρα

Έτσι παίζαν το δοξάρι. Τώρα δεν είναι ίδιο. Δηλαδή ο Σκορδαλός, αμέσως - αμέσως το 'κανε ένα άλλο τρόπο παιξίματος.

(Τραγουδάει τον ίδιο σκοπό με «παύσεις»)

Πώς; Με τσι παύσεις. Δεν το κάναν αυτό οι παλιοί. Είναι κακό που το 'κανε; Και γιατί επικράτησε αφού ήτανε κακό; Μπορεί να δέχεται επιστρώσεις η κρητική μουσική, άλλοτε την κάνουνε χειρότερη κι άλλοτε την κάνουνε όμως καλύτερη. Υπάρχουνε εκτελέσεις που είναι πολύ καλύτερες. Και του ίδιου του Σκορδαλού. Δηλαδή το Μόνο εκείνος π' αγαπά, το Μέσα στα μαύρα μάτια σου κι όλα αυτά που είχε γράψει, τσι πρώτες εκτελέσεις στους μεγάλους δίσκους, στις δεύτερες, στα σαρανταπεντάρια, ήτανε πολύ - πολύ καλύτερος, ο ίδιος ο Σκορδαλός, που είχε βρει το δρόμο του και είχε καθορίσει πλέον το δρόμο το δικό του. Γιατί στις πρώτες εκτελέσεις «Ροδινίζει». Προσπαθεί να μιμηθεί το Ροδινό. Ενώ στις δεύτερες τα 'χει ξεσκίσει με την έννοια - συγνώμη που χρησιμοποιώ αυτή τη φράση - βρήκε ένα δρόμο Σκορδαλικό και τα εκτέλεσε όλα. Δηλαδή τα 'παιξε που δεν ξαναπαιζονται. Δεν γίνεται καλύτερα, κι αν προσπαθήσεις να τα παίζεις καλύτερα, δεν υπάρχει τρόπος, κατά τη γνώμη τη δική του σ' ορισμένα κομμάτια. Έφταξε στο εκατό τις εκατό εκεί που μπορούσε να φτάσει. Μπορείς να τα παίζεις αλλιώς. Αλλά να τα ξεπεράσεις ποτέ. Ο ίδιος

- ξεπέρασε τον εαυτό του, τα 'παιξε λίγο καλύτερα από τις πρώτες εκτελέσεις, σαφώς. Στις τρίτες δεν τα 'παιξε καλύτερα. Γιατί έχει κάνει και τρίτες και τέταρτες. Αυτό θέλω να πω. Έχει ορισμένα όρια και η μουσική. Άλλοτε γίνεται καλύτερη κι άλλη μπορεί να γίνει χειρότερη.
- Ερ. Ο αυτοσχεδιασμός δηλαδή μπορεί και να βλάψει. Όταν...
- Γ.Χ. Κοίταξε: Ο αυτοσχεδιασμός. Θα πρέπει να παίζεις ένα τραγούδι, έτσι; Του Σκορδαλού ας πούμε ή του Λαγού. Πρέπει να παίζεις τη βάση. Η βάση είναι αυτή. Υπάρχουν... η μελωδία, δεν ξέρω τι. Ο τρόπος που θα το παίξω εγώ είναι διαφορετικός από έναν άλλο λυράρη. Αλλά αν δεν αλλοιώσεις τη βασική μελωδία και στηριχτείς πάνω στη βασική μελωδία, αλλά να βάλεις και το δικό σου εαυτό και... και τη στιγμή εκείνη που γράφεις... αν έχεις τις δυνατότητες θα το κάμεις καλύτερο, αν δεν έχεις τις δυνατότητες θα το κάμεις χειρότερο. Για να το κάνεις καλύτερο θα πρέπει να 'σαι πολύ καλός. Αλλιώς δεν μπορείς.
- Ερ. Να 'ρθουμε λίγο στο Χαράλαμπο Γαργανουράκη.
(Εννοεί ως προσωπικότητα, δεν αλλάζει ο συνομιλητής).
Εσείς πότε βγάξετε δικά σας γλέντια; Σε ποια ηλικία;
- Γ.Χ. Γλέντια;
- Ερ. Ναι. Πότε μπόρεσες εσύ, σαν λυράρης, να κρατήσεις ολόκληρο γλέντι.
- Γ.Χ. Δεκατεσσάρων χρονών που ήπαιξα σε αρραβώνιαση και σε γάμο. Από δεκατεσσάρων χρονών και μετά παίζω κανονικά.
- Ερ. Πόσο κράτησε το γλέντι αυτό, το πρώτο γλέντι;
- Γ.Χ. Δεν υπήρχε γλέντι εκείνη την εποχή, αρραβώνα, γάμου, και να μην κρατήσει μια - δυο μέρες.
- Ερ. Και το κράτησες μόνος σου όλο; Σαν λυράρης;
- Γ.Χ. Εγώ ήμουνα ο βασικός λυράρης, ο καλεσμένος, αλλά θα πρέπει να πούμε, οι λυράρηδες οι συχωριανοί, σ' όποιο γάμο και να πας κι είναι πέντε λυράρηδες, παίζουν όλοι. Αλλά ένας έχει την ευθύνη του γλεντιού. Αυτός κανονίζει ποιος θα παίξει και πόση ώρα θα παίξει ο άλλος, και δεν ξέρω τι, αυτός τη βγάνει

- την πιο πολλή ώρα.
- Ερ. Πώς σας βλέπανε έτσι σαν μικρό παιδί να βγάζετε γλέντι;
- Γ.Χ. Άλλοι λέγανε «να μάθει θέλει καλά εκείνο το κοπέλι, φωτιά είναι», άλλοι λέγανε «ε, εντάξει, σαν και τσι άλλους θα γίνει κι αυτός», εντάξει, οι γνώμες Βέβαια θα πρέπει να πω ότι έγραφα τον πρώτο μου δίσκο το 1965. Είχα από τότε τη λόξα.
- Ερ. Να σε ρωτήσω. Να πάμε λίγο πιο πίσω, όταν αποφάσισες να ασχοληθείς με τη μουσική το περιβάλλον σου το οικογενειακό πώς το είδε αυτό το πράγμα;
- Γ.Χ. Ο αδελφός μου που ήτανε κι ο αίτιος να μπω στη μουσική ήτανε πολύ θετικός και με βοηθούσε πάντα και με βοηθούσε και στη μουσική γιατί εγώ δεν καταλάβαινα. Ένα παιδί ας πούμε δεν μπορεί να καταλάβει αν έχει, ούτε καν ταλέντο. Και κείνη την εποχή μιλούμε. Δε μιλούμε για τώρα. Εγώ τα βλέπω τα παιδιά τώρα κι όταν βλέπω ότι είναι ταλέντο, θα του το πω, θα το καταλάβει. Κείνη την εποχή εμένα ποιος θα μου το 'λεγε; Δεν υπήρχε άνθρωπος... Ο πατέρας μου; Αρνητικός. Δηλαδή ο πατέρας μου, μου 'λεγε «άμα θέλεις να γενείς άνθρωπος πήγαινε πάνω να σκάφτεις, ακλούδα με να πάμε να σκάφτομε γιατί αλλιώς 'θε' να πεθάνεις στην πείνα». Κι ήταν η άποψη του. Και το πίστευε κιόλα αυτός.
- Ερ. Δεν βγάζανε δηλαδή λεφτά οι λυράρηδες;
- Γ.Χ. Κείνη την εποχή του '60; Τίποτα. Τι να βγάλουν; Δεν υπήρχαν επαγγελματίες τότε. Δεν υπήρχαν.
- Ερ. Μαγαζιά στο Ηράκλειο;
- Γ.Χ. Το '60; Δεν υπήρχαν.
- Ερ. Πότε γίνονται τα πρώτα μαγαζιά;
- Γ.Χ. Τέλος της δεκαετίας του '60 αρχίσαν.
- Ερ. Μέχρι τότε θυμάστε εσείς ένα ή δυο λαούτα να συνοδεύουν τη λύρα;
- Γ.Χ. Πού να τα θρούμε τα δυο; Ένα λαούτο ήταν, δεν υπήρχανε δυο.
- Ερ. Πότε αρχίσαν τα δυο λαούτα;
- Γ.Χ. Σε μαγαζιά. Κι αρχίσανε γιατί με δυο όργανα, δεν παίρνανε ποσοστά τα

- όργανα.
- Κ.Α. Δεν λεγότανε ορχήστρα.
- Γ.Χ. Έτσι μπήκε το δεύτερο λαούτο, για να παίρνουνε το 10% παραπάνω βάνανε στις τιμές. Γιατί με δυο όργανα δεν υπάρχει ορχήστρα.
- Ερ. Εσύ πότε έπαιξες πρώτη φορά σε μαγαζί;
- Γ.Χ. Εγώ έπαιξα το 1970 στον «Ερωτόκριτο». Το '70, '71.
- Ερ. Με ποιους λαουτιέρηδες;
- Γ.Χ. Με τον Παπατσαρά και το Γιώργο τον Κουρσενιδάκη.
- Ερ. Πότε έγινε το πρώτο μαγαζί στο Ηράκλειο;
- Γ.Χ. Μπορεί να κάνανε και πριν το '67 - '68, αλλά δεν υπήρχε σε μόνιμη βάση. Μπορεί να κάνανε μια βραδιά, σε μια ταβέρνα, αυτό γινόταν. Αλλά μαγαζί που να παίζανε μόνο κρητική μουσική, έγινε μετά το '65, '67, '68.
- Ερ. Πώς το λέγαν αυτό; Ποιο ήταν;
- Γ.Χ. Ο «Ερωτόκριτος». Αυτό ήτανε που έπαιζε κάθε βράδυ μουσική. Μετά κάμαν κι άλλα. Υπήρχαν κι άλλα μαγαζιά αλλά μόνο ένα Σάββατο...
- Ερ. Το «Καν-Καν» το θυμάσαι;
- Γ.Χ. Το «Καν- Καν»; Το «Καν- Καν» ήτανε λαϊκό μαγαζί.
- Ερ. Λαϊκό;
- Γ.Χ. Ναι. Και μπορεί να βάζαν και καμιά βραδιά να παίζανε λύρα. Ή να κάμαν ένα γάμο κρητικό. Δεν ήτανε κρητικό μαγαζί.
- Ερ. Ο νόμος αυτός... Υπήρχε νόμος; Ότι δεν μπορεί να θεωρηθεί σαν ορχήστρα ένα σχήμα, θα έπρεπε να έχει δυο λαούτα;
- Γ.Χ. Όχι. Τρία άτομα. Τρία άτομα, μουσικοί. Δεν έλεγε λαούτα.
- Ερ. Θα μπορούσαν να πουν και δυο λύρες, αν γινόταν. Σύμφωνα με το νόμο.
- Γ.Χ. Ναι.
- Ερ. Και έπρεπε να παίζουν ταυτόχρονα αυτά τα τρία άτομα;
- Γ.Χ. Ναι.
- Ερ. Δεν μπορούσε ο ένας να είναι τραγουδιστής ο άλλος να παίζει τη λύρα, κι ο άλλος το λαούτο;

- Γ.Χ. Να 'ναι τραγουδιστής μπορούσε. Τρία άτομα συγκρότημα.
- Ερ. Να μην υπήρχε δεύτερο λαούτο δηλαδή. Να αποφασίσανε να...
- Γ.Χ. Να είναι τραγουδιστής όμως.
- Ερ. Ναι.
- Γ.Χ. Εδώ όμως συνηθίζεται αυτοί που παίζουνε όργανο να τραγουδούνε κιόλα. Δεν υπάρχει κανείς τραγουδιστής ξεχωριστός. Έχεις δει πουθενά;
- Κ.Α. Μόνο ο Κλάδος το κάνει.
- Γ.Χ. Τι; Το λαούτο του τραγουδεί. Δεν υπάρχει τραγουδιστής ξεχωριστός.
- Ερ. Αυτό χτύπησε έτσι άσχημα; Όταν ένας κρητικός ας πούμε ήθελε να γλεντήσει κι είχε συνηθίσει μια λύρα - ένα λαούτο να βλέπει, και να βλέπει το λαουτιέρη να τραγουδάει ή το λυράρη να τραγουδάει ή εναλλάξ και ξαφνικά βλέπει δύο λαούτα να συνοδεύουν.

ΔΕΥΤΕΡΗ ΚΑΣΕΤΑ

Α΄ ΠΛΕΥΡΑ

- Ερ. Αυτό χτυπούσε άσχημα κύριε Χαράλαμπε; Ξαφνικά ένας κρητικός πηγαίνει στο μαγαζί στο Ηράκλειο και βλέπει δυο λαούτα από 'κει που 'βλεπε ένα.
- Γ.Χ. Μα πρώτη φορά θα πήγαινε. Δεν θα 'χε δει πουθενά αλλού, δεν υπήρχανε μαγαζιά.
- Ερ. Ακριβώς επειδή θα πήγαινε πρώτη φορά. Τώρα άμα το βλέπω εγώ που είμαι απ' την Αθήνα, δεν μου κάνει εντύπωση, λέω «παίζουνε δυο λαούτα». Αλλά ένας που ήξερε ότι θα δει τη ζυγιά, ας πούμε, το ζευγάρι, δεν χτυπούσε κάπως άσχημα αυτό, ότι «στο κέντρο τώρα που ήρθε εγώ παίζουνε δυο λαούτα και σκεπάζει και το ένα και τη λύρα»; Κι ακούγεται η λύρα λίγο πιο κάτω;
- Γ.Χ. Δεν νομίζω να υπήρχε τέτοιο, γιατί δεν υπήρχε και η σύγκριση πριν ας πούμε. Παίζανε με λύρα, μαντολίνο, είχε και τη λύρα, δεν έκανε και δεν ξέρω τι.
- Ερ. Εσύ τι πιστεύεις σ' αυτό; Πώς αισθανόσουνα δηλαδή, ήθελες να παίζεις καλύτερα με ένα λαούτο, να σ' ακολουθεί έτσι στη μελωδία ή ήθελες να παίζεις με δύο λαούτα; Αν δεν υπήρχε ο νόμος, αν δεν υπήρχε τίποτα.

Γ.Χ. Εγώ και τώρα, και τώρα, πέρα από τσι νόμοι, έχω κάνει βραδιές και εκπομπές στην τηλεόραση με ένα λαούτο. Δηλαδή με το Χρήστο το Στιβακτάκη κάναμε μια εκπομπή ολόκληρη τρεις ώρες, έτσι... χορευτικό όμιλο Ρεθύμνου εκεί πέρα παίζαμε οι δυο μας, δεν έπαιζε άλλος, κι ήταν κι η καλύτερη εκπομπή που κάναμε. Οι δυο μας παίζαμε. Αυτό δε σημαίνει ότι... Τα λαούτα - να ξεκαθαρίσουμε κάτι - τα δυο είναι καλύτερα από το ένα, πότε όμως; Όταν κι ο δεύτερος ξέρει τι παίζει. Να 'ναι διακριτοί οι ρόλοι του κάθε οργάνου. Δηλαδή αν παίζουν και οι δυο το ίδιο, δεν νομίζω ότι κάνει τίποτα. Το λαούτο, δηλαδή, το 'χουμε παρεξηγήσει και το δεύτερο λαούτο. Άλλη δουλειά κάνει, πρέπει να κάνει το ένα λαούτο κι άλλη δουλειά κάνει το άλλο.

Ερ. Δηλαδή;

Γ.Χ. Αν μπορεί το ένα λαούτο να παίζει μπάσα ή ακόρντα σωστά είναι καλό. Αν δεν ξέρει να παίζει είναι καλλιά να λείπει.

Ερ. Αυτό το λαούτο που παίζει ακόρντα, μπάσα, μπορεί να παίζει και τη μελωδία;

Γ.Χ. Βεβαίως μπορεί να παίζει.

Ερ. Ή θα πρέπει όλη την νύχτα να βαράει ακόρντα μόνο;

Γ.Χ. Αν είναι ο ρόλος του να παίζει ακόρντα, πρέπει να παίζει ακόρντα.

Ερ. Για σας, για σας, ποιο είναι το καλύτερο; Να έχετε ένα λαούτο που θα κρατάει μόνο ακόρντα και κάποιος άλλος που θα σολάρει τη μελωδία;

Γ.Χ. Εγώ δεν το προτιμώ, το λαούτο προτιμώ να παίζει ακόρντα αλλά να ξέει να παίζει ακόρντα, όπως τον Κααβυράκη. Ο Κααβυράκης είναι ο καλύτερος ακορντίστας στο λαούτο, δεν υπάρχει άλλος. Ο Κααβυράκης αν παίζει ακόρντα, εγώ τότε προτιμώ παρά να μου παίζουν σόλο, δεν το κουβεντιάζω καθόλου. Είναι ο καλύτερος που έχουμε όσον αφορά τα ακόρντα. Γιατί ξέρει και τα παίζει όμως. Οι άλλοι είναι πιο πολύ σολίστες αλλά άμα τους βάλεις να παίζουν ακόρντα, ναι μεν παίζουνε - μπάσα παίζουνε, ασ' τα ακόρντα, γιατί τα ακόρντα είναι μια άλλη δουλειά, έτσι; Για να ξέρεις ακόρντα πρέπει να ξέρεις μουσική. Για να ξέρεις μουσική πρέπει να τα 'χεις σπουδάσει τα ακόρντα αλλιώς δεν μπορείς να τα βγάλεις. Είναι επιστήμη, είναι άλλη, πάμε αλλού.

Εδώ παίζουνε τα λαούτα μπάσα. Που μιλούμε ότι πιάνουνε, παίζουνε, ας πούμε, ένα συρτό κι είναι ας πούμε Μι μινόρε και παίζουνε εκεί ένα Μι και δεν αλλάζουνε ακόρντα. Άσ' τα ακόρντα, 'κείνη είναι άλλη δουλειά. Εδώ είναι μπασαδόροι, απλώς κάνουνε, βρούχους δηλαδή βγάνουνε, να του πούμε έτσι απλά.

Ερ. Λοιπόν, ας πάρουμε την περίπτωση τώρα που κάποιος ξέρει να παίζει τα ακόρντα. Κι έχετε δυο λαούτα εσείς και παίζετε. Κι έχετε έναν που κρατάει όχι μόνο μπάσα, κρατάει ακόρντα. Γίνεται μεταξύ σας δηλαδή συνεννόηση, θέλω να πω; Και λέτε «εσύ Αλέκο θα μου κρατάς ακόρντα, εσύ Νίκο θα σολάρεις»;

Γ.Χ. Όταν παίζουμε εγώ με τον Αλέκο και τον Καραδυράκη, ο Καραδυράκης σολάρει, ο Αλέκος παίζει τα ακόρντα.

Ερ. Είναι συνεννόηση δηλαδή που γίνεται μεταξύ σας;

Γ.Χ. Όχι συνεννόηση, αυτό είναι νόμος. Δεν μπορεί να παίζει σόλο κι ο ένας κι ο άλλος. Το λαούτο παίζει το ένα σόλο, το άλλο βαστάει ακόρντα. Αλλά, ξέρει να τα βαστάει; Άλλο τα μπάσα, άλλο τα ακόρντα. Αυτός λίγο - πολύ έχει μάθει απ' αυτόν. Ο Αλέκος από τον Νίκο. Εγώ το λέω, ότι ο Νίκος, όσον αφορά τα ακόρντα - θα το πω άλλη μια φορά - είναι ο καλύτερος. Γιατί τα ξέρει.

Κ.Α. Έχει σπουδάσει μουσική.

Γ.Χ. Όχι, δεν έχει σπουδάσει μουσική αλλά έχει παίζει με κιθαρίστες, έχει μελετήσει πάρα πολύ και τα ξέρει. Δηλαδή με τον Σαμπασιώτη αφού παίζαν, που είναι πολύ καλός κιθαρίστας, παίζανε δέκα χρόνια. Κι εκεί έπαιζε, του 'λεγε κι ο άλλος, έτσι; Κι άμα τ' ακούσεις μια, δυο, τρεις, πέντε, άμα μάθεις τον τρόπο είναι πολύ εύκολο να τα βγάλεις μετά. Αλλά οι περισσότεροι, οι καλύτεροι λαουτιέρηδες, πέρα απ' το Μαρκοβαγγέλη, που λέει, που 'ναι σπουδαγμένος μουσικός, κανείς άλλος δεν ξέρει να παίζει ακόρντα. Και δεν μιλούμε «παίξε μου ένα Σολ ματζόρε». Το να παίζεις μια μελωδία και να την οπλίσσεις με ακόρντα, πρέπει να ξέρεις μουσική αλλιώς δεν μπορεί να το κάμεις. Εδώ παίζουνε μπάσα, και τα μπάσα δεν είναι ακόρντα. Ακολουθούνε τη μελωδία...

Κ.Ν. Το ίσο.

Γ.Χ. ... το ίσο ας πούμε, πες το ίσο. Αυτό δεν σημαίνει ότι είναι ακόρντο, άλλο το ένα άλλο το άλλο.

Ερ. Το βασικό ακόρντο, αυτό που λέμε. Ναι.

Ερ. Κύριε Καραβιράκη, εσείς όταν συνοδεύετε τον κύριο Χαράλαμπο, τι θα του κάνετε, τι θα του παίζετε για να τον ανεβάσετε; Πού ξέρετε ποια στιγμή πρέπει να του παίζετε κάτι που πρέπει να ανεθεί; Και εγώ καμιά φορά βλέπω, ας πούμε, παίζει ο λυράρης και μετά οι δυο λαουτιέρηδες κοιτιούνται και γελάνε, όταν έχει ήδη ανάψει η λύρα, και λέει «τον φτιάξαμε», ας πούμε.

Κ.Ν. Κατ' αρχήν φαίνεται απ' το παίξιμο. Μόνος του δίνει την ώθηση. Δηλαδή όταν το πει με το όργανο - γιατί το λέει με το όργανο: «εδώ θα παίξω μαλακά» ή φαίνεται κι απ' τη μελωδία, κατά την άποψή μου φαίνεται κι απ' τη μελωδία - , ε μετά δεν θα κάνεις και λάθος, αλλά συνήθως καταλαβαίνεις απ' τη μελωδία. Δηλαδή ο τρόπος που παίζει τη συγκεκριμένη στιγμή, ξέρεις: Ή θα βαρέσεις πιο δυνατά ή θα παίζεις πιο μαλακά. Αυτό τώρα το καταλαβαίνω εγώ. Κι έτσι καταλαβαίνω πότε θα παίξω πιο γρήγορα. Ύστερα είναι και θέμα απ' το ίδιο το τραγούδι, τι έχει. Τι λέει το κάθε τραγούδι. Κι αναλόγως το παίζει ο Χαράλαμπος, αναλόγως συνοδεύω κι εγώ. Τώρα τα τελευταία χρόνια έχει σχέση και με τους χορευτές, έχουν αλλάξει λίγο τα δεδομένα. Συνοδεύουμε τους χορευτές συνήθως και πιο πολύ τα παραδοσιακά συγκροτήματα, κι έχουν μάθει σε ένα ρυθμό περίεργο ας πούμε και καμιά φορά χτυπάμε και βαράμε εκεί, αδίκως.

Ερ. Όταν παίζετε με διαφορετικούς λυράρηδες, άλλα θα κάνετε στον έναν, άλλα θα κάνετε στον άλλον για να τον ανεβάσετε; Άλλες ιδιαιτερότητες έχει ο κάθε λυράρης;

Κ.Ν. Εδώ είναι το παράξενο της υπόθεσης. Ότι κάθε ένας θέλει με διαφορετικό τρόπο να παίζεις. Και όλως τυχαίως νομίζουν ότι αυτός είναι ο σωστός.

Κ.Α. Όλοι οι λυράρηδες.

Κ.Ν. Ναι. Αν πεις «κοίταξε, παίζω με το Χαράλαμπο», κι ο Χαράλαμπος δεν είναι

- τυχαίος ας πούμε, έτσι; Δεν παραδέχεται κανένας τίποτα. Κανέναν. Είμαι αναγκασμένος εγώ με οποιονδήποτε παίζω, να παίζω και διαφορετικά. Και διαφορετικά - και δεν μιλάω μόνο στα ακόρντα, μιλάω και στον τρόπο που θα πιάσω την πένα, αλλάζω τελείως την πένα μου για να μπορώ να τον συνοδεύσω. Και να μπορώ να πει ας πούμε ότι είμαι «καλός».
- Ερ. Όταν λέτε «αλλάζω την πένα μου»;
- Κ.Ν. Παραδείγματος χάριν. Παραδείγματος χάριν. Θα παίζω πιο παραδοσιακά ας πούμε με τον Χαράλαμπο. Πιο γνήσια, το όργανο. Σ' έναν άλλο δεν θα παίζω τόσο γνήσια, είμαι σίγουρος, δεν θα το παίζω τόσο γνήσια το λαούτο. Κι αν δεν το καταφέρω την πρώτη βραδιά, την δεύτερη θα το 'χω καταφέρει. Θα αλλάξω τελείως το ύφος της πένας. Δεν μπορώ να πω ακριβώς τι αλλάζω, παίζω αλλιώς. Να το πούμε «μοντέρνα»; Είναι λάθος η έκφραση.
- Ερ. Σας το ζητάει ο άλλος να το κάνετε;
- Κ.Ν. Όχι, και το ύφος που παίζει το ζητάει.
- Κ.Α. Αναγκάζεσαι να προσαρμοστείς δηλαδή.
- Κ.Ν. Κι αν παίζεις αλλιώς, δεν τον συνοδεύσεις όπως πρέπει, οπότε σου λέει «δεν παίζεις, δεν ξέρεις».
- Κ.Α. Δεν ταιριάζει.
- Ερ. Ύπήρξαν φορές ας πούμε, που εσείς θέλατε να κάνετε κάτι που νομίζατε ότι ταίριαζε σ' ένα σκοπό και παρόλα αυτά κάποιος λυράρης να σας πει «όχι, μην το παίζεις έτσι, δεν θέλω»;
- Κ.Ν. Ναι, ναι. Ακριβώς, έτσι, ναι. «Δεν θέλω».
- Ερ. Υπάρχουν περιπτώσεις τέτοιες;
- Κ.Ν. Βεβαίως. Βεβαίως. Βεβαίως. Οι περισσότερες είναι αυτές.
- Ερ. Και τι κάνει ο λαουτιέρης τότε, τι πρέπει να κάνει;
- Κ.Ν. Υπακούει. Γιατί στο επόμενο γλέντι δεν θα ξαναπάει μαζί του. Αυτό είναι το παράξενο των λυράρηδων της Κρήτης. Κι αυτό μπορεί να το πει ένας λαουτιέρης, δεν μπορεί να το πει ένας λυράρης.
- Ερ. Γι' αυτό ρωτάμε εσάς.

- K.N. Ναι, ναι. Θεωρεί ότι πάντως, αυτό είναι δεδομένο, ότι όποιος παίζει, όποιος παίζει το σκοπό θεωρεί ότι παίζει και καλύτερα. Θεωρεί ότι παίζει και σωστά. Χωρίς να είναι σωστό κατά την άποψη μου. Ονόματα, να σου πω ονόματα τα οποία νομίζουν ότι και... Να μην ονοματίσουμε αλλά να..., συγκεκριμένα έτσι.
- Ερ. Τι εννοείτε όποιος παίζει το σκοπό; Γιατί; Εσείς τον σκοπό δεν τον παίζετε;
- K.N. Δηλαδή όποιος παίζει λύρα ας πούμε και είναι επώνυμος.
- Ερ. Εσείς τον σκοπό δεν τον παίζετε;
- K.N. Τον παίζω τον σκοπό αλλά αναγκάζομαι και πέφτω στα δικά του πατήματα. Δεν μπορώ να βάλω παραπάνω. Δεν μπορώ να βάλω την ψυχούλα μου εγώ, στο όργανο. Την ψυχούλα μου δεν μπορώ να τη βάλω. Πρέπει να ακολουθώ την ψυχή της λύρας. Αυτό είναι το πρόβλημα με τα λαούτα.
- Ερ. Τον πρώτο λόγο τον έχει η λύρα.
- K.N. Βεβαίως. Και πρέπει να πατήσω εγώ εκεί. Πρέπει να πατήσω εγώ εκεί.
- Ερ. Και στο ύφος που θα συνοδέψετε;
- K.N. Ναι, ναι, στο ύφος. Πρέπει να φτάξω το ύφος της λύρας.
- Γ.Χ. Ο κάθε λυράρης έχει και διαφορετικό ύφος. Κι άλλο ήχο. Κι άλλο τρόπο παιξίματος. Αυτό θέλει να πει. Ο λαουτιέρης είναι αναγκασμένος με τον κάθε λυράρη που θα πάει, να προσαρμοστεί με το ύφος που έχει ο συγκεκριμένος λυράρης. Δηλαδή να ικανοποιήσει το παίξιμο που κάνει. Το άλφα, το βήτα, το γάμα.
- K.N. Πρέπει να παίζει την ψυχή τ' αλλουνού. Δεν παίζει ποτέ την ψυχή τη δική του το λαούτο. Μόνο σ' ένα σόλο. Να παίζει ένα τραγούδι σόλο, εκεί να δεις τις ικανότητές του, αν είναι καλός.
- Ερ. Πώς αισθάνεται ένας λαουτιέρης γι' αυτό;
- K.N. Προβληματισμένος. Σαν τον καπνό στα κάρβουνα. Προβληματισμένος, διλημματισμένος, πολλές φορές νευριασμένος.
- Ερ. Προσβεβλημένος;
- K.N. Προσβεβλημένος, ναι. Μπορεί να μην το δείχνει. Και φτάνει στο σημείο να πει «ρε παιδί μου εντάξει, εγώ θα παίζω... Πόσα πήραμε; Πόσα πήραμε; Τόσα

πήραμε, εντάξει μωρέ. Καλά παίξαμε».

(Γελάνε)

Αρχίζεις και ικανοποιείσαι με το χρηματικό μέρος. Δεν είναι έτσι όμως. Εγώ θα προτιμούσα να πάρω πολύ λιγότερα ή και καθόλου αλλά να κατεβούμε και να πούμε ότι πραγματικά παίξαμε παρά να πω ότι πήραμε τόσα λεφτά ως πούμε και τελικά να είσαι... Δηλαδή το σκέφτεσαι στο δόμο. Το άλλο δεν το σκέφτεσαι. Και τι έγινε; Δεν πήραμε μια μέρα, και τι έγινε; Θα πας την επόμενη φορά καλά, εντάξει, δεν πειράζει. Δηλαδή το ξεπερνάς αυτό.

Ερ. Εσείς σκεφτήκατε ποτέ να αλλάξετε όργανο γι' αυτό το λόγο;

Κ.Ν. Ναι, πολλές φορές. Κι ήταν αυτό η αιτία. Πολλές φορές το σκέφτηκα. Αν δεν ήμουν δημόσιος υπάλληλος, αν δεν ήμουν τότε δημόσιος υπάλληλος, είναι σίγουρο ότι θα άλλαζα όργανο. Δεν είναι τυχαίο που πολλοί μεγάλοι λαουτιέρηδες ή τα έχουν σταματήσει ή αλλάζουν όργανο. Το θεωρώ βασική αιτία. Κι έχω κουβεντιάσει μ' αυτούς.

Ερ. Και τι όργανο μαθαίνουν;

Κ.Ν. Λύρα. Που μπορεί να βγάλει την ψυχούλα του, που μπορεί, που να 'χει τους άλλους από πίσω.

Κ.Α. Που έχει τον πρώτο λόγο με λίγα λόγια.

Κ.Ν. Και που μπορεί να βγάλει την ψυχούλα του, ο λυρατζής μπορεί να εκφράζεται, ο λαουτιέρης δεν εκφράζεται. Πέρα απ' το σόλο όργανο, εκφραστικά, στο παίξιμο του δεν εκφράζεται.

Ερ. Υπάρχουν περιπτώσεις σε ένα συρτό όπου ο λυράρης αφήνει το λαουτιέρη να σολάρει και παύει να παίζει η λύρα;

Κ.Ν. Ναι, συμβαίνει αυτό, συμβαίνει. Αλλά σε λίγες περιπτώσεις. Θεωρώ λίγες περιπτώσεις. Λίγες περιπτώσεις.

Ερ. Δηλαδή σ' ένα συρτό να σταματάει η λύρα, να παίζει τη πρώτη στροφή...

Κ.Ν. Όχι, στις κοντυλιές συνήθως τα τελευταία χρόνια συμβαίνει αυτό, είναι μόδα αυτό, αλλά δεν νομίζω ότι... Θα περάσει. Δεν θα κατοχυρωθεί. Κουράστηκε αυτός, κουράστηκε, κι επειδή κουράστηκε μπορεί να... εντάξει. Δείχνει κι άλλη

- εικόνα έτσι με τη λύρα πάνω στο πόδι, δείχνει κι άλλη εικόνα.
- Ερ. Ναι. Κύριε Αλέκο εσείς τι θα μας λέγατε για αυτά που έλεγε ο κύριος Νίκος εδώ πριν;
- Κ.Α. Εγώ θα 'λεγα ότι ο κάθε λαουτιέρης αναγκάζεται να προσαρμοστεί με τον κάθε λυράρη που θα παίζει.
- Ερ. Τα ίδια δηλαδή.
- Κ.Α. Αυτή είναι η αλήθεια, δεν μπορώ να πω άλλα. Με το Χαράλαμπο θα παίζουμε αλλιώς με το Νίκο, αν θα πάρουμε έναν άλλο λυράρη θα παίζουμε τελείως διαφορετικά. Τελείως.
- Κ.Ν. Το «διαφορετικά» δεν λέει τίποτα μόνο. Το διαφορετικά είναι σωστά. Δηλαδή κατά την κρίση σου αν είναι σωστά. Ή κατά τον παραδοσιακό τρόπο.
- Ερ. Υπήρξαν περιπτώσεις, κύριε Αλέκο, όπου θέλατε εσείς να βάλετε κάτι και να σας είπε ο λυράρης «όχι, μην το βάλεις αυτό, δεν μ' αρέσει»;
- Κ.Α. Ναι, μια φορά με κάποιον, δεν θα πω το όνομα του, πρέπει να τον ξέρει ο Χαράλαμπος, του έχω πει την ιστορία, «αυτά» λέει, «αυτά που σου λέω, αυτά θα μου παίζεις. Τίποτα άλλο. Ό,τι παίζω θα μου παίζεις. Τίποτα άλλο».
- Ερ. Μία φορά μόνο συνέβη αυτό;
- Κ.Α. Εμένα προσωπικά μου 'χει συμβεί μία φορά.
- Ερ. Η γενικότερα, ξέρετε το ύφος και προσαρμόζεστε;
- Κ.Α. Ε, όχι, όχι. Έχω τέτοιες γνώσεις από το Νίκο κι απ' το Χαράλαμπο, που δεν μπορεί εμένα τώρα να μου πει κάποιος τι να του παίζω και τι μην του παίζω.
- Ερ. Τα ξέρετε δηλαδή.
- Κ.Α. Στα παραδοσιακά, έτσι; Γιατί σε κάποια άλλα ακόμα μαθαίνω από τον Νίκο και τον Χαράλαμπο. Αλλά επειδή εγώ συνήθως είμαι στην Κρήτη και ζω με τους λυράρηδες αυτούς, δεν μπορούν, ξέρω πολύ περισσότερα πράγματα, απ' αυτούς.
- Ερ. Εσείς, ας πούμε, έχετε νοιώσει μειονεκτικά, ότι δεν μπορείτε να βγάλετε την ψυχή σας μέσα απ' αυτό το όργανο;
- Κ.Α. Ε, όταν δεν παίζεις αυτά που πρέπει, αυτά που θέλεις να παίζεις; Λογικό είναι.

- Ερ. Όσον αφορά το σκοπό, το ρεπερτόριο;
- Κ.Α. Όχι το σκοπό, εγώ πιο πολύ παίζω ακόνιτα, και τα... αυτά που βλέπω εγώ και μελετώ, αν του βάλεις κάτι, «μα» λέει, γυρνάει και σε βλέπει, «δεν ήτανε σωστό». Κάτι. Κατά τη γνώμη του. Έτσι γίνεται.
- Ερ. Ποια είναι η σχέση των δυο λαούτων;
- Κ.Α. Εγώ με το Νίκο; Πολύ καλή.
(Γελάνε)
- Ερ. Όχι η συγκεκριμένη σχέση.
- Κ.Α. Η σχέση των δυο λαούτων.
- Ερ. Είπαμε ότι με το λυράρη, πρέπει να τον ακολουθήσετε, αυτός έχει τον πρώτο λόγο.
- Κ.Α. Πώς γίνεται; Ο Νίκος ακολουθεί το Χαράλαμπο - μιας και έχουμε μπροστά μας και τους δυο - κι εγώ ακολουθώ το Νίκο. Μένουμε δηλαδή... Τι παίζει ο Νίκος; Αυτό που παίζει, θα ακούω το Νίκο πιο πολύ. Για να μην φεύγω. Δηλαδή ο Νίκος δεν φεύγει απ' το Χαράλαμπο, εγώ δεν φεύγω από το Νίκο.
- Ερ. Αυτές οι διαφωνίες που υπάρχουν ανάμεσα στο λαουτιέρη και στο λυράρη, που είπαμε πριν, υπάρχουν τέτοιες διαφωνίες και ανάμεσα στους δυο λαουτιέρηδες; Αυτό είναι το ερώτημα.
- Κ.Α. Αν και αριστερά και δεξιά θεωρούν ότι και οι δυο είναι καλοί...
- Ερ. Γενικά, γενικά.
- Κ.Α. ...Μπορεί να υπάρξει. Μπορεί να υπάρξει, δεν ξέρω, δεν το έχω ζήσει, αλλά μπορεί να υπάρξει. Αν θεωρούν ότι είναι δύο ονόματα οι λαουτιέρηδες, μπορεί να υπάρξει κάποια διαφωνία ή να μην τα βρίσκουνε. Κάτι τέτοιο.
(Διακοπή)
- Ερ. Είχαμε μείνει στη σχέση των δυο λαούτων. Ότι το ένα πάντα έχει πιο πρωτεύον ρόλο απ' το άλλο; Λέτε ότι ο Νίκος παρακολουθεί τη λύρα και εσείς παρακολουθείτε κύριε Αλέκο το Νίκο;
- Κ.Α. Ναι. Έτσι γίνεται συνήθως. Το πρώτο λαούτο παίζει τη μελωδία. Επειδή δεν μπορεί να παίζουνε τρία όργανα, να σολάρουνε επάνω στο πάλκο ή οπουδήποτε

είναι αυτό. Είναι... άσε που είναι και άσχημο, δεν υπάρχει μετά και ρυθμός μετά στο γλέντι. Κρατώντας ακόρντα ή μπάσο το ένα λαούτο, κι έχουν δέσει με τον αριστερό λαουτιέρη - να το πούμε έτσι - βγαίνει μια μελωδία από κάτω. Διαφορετικά δεν μπορεί να βγει μελωδία, δεν μπορεί να βγει κάτι σωστό. Κατά την γνώμη μου. Δεν ξέρω ο Νίκος..

Ερ. Κύριε Γαργανουράκη, πότε αρχίζετε τις εκπομπές στην τηλεόραση;

Γ.Χ. Είναι μόλις τώρα περίπου οχτώ - εννιά χρόνια;

Ερ. Περίπου το 1994 δηλαδή;

Γ.Χ. Ναι, ναι. Εκεί, '93, '94. Κάπου εκεί, δέκα χρόνια περίπου;

Ερ. Σε ποιο κανάλι;

Γ.Χ. Στο Κρήτη TV.

Ερ. Κι από τότε είσαστε στο Κρήτη TV;

Γ.Χ. Όχι, τώρα... Έκανα τέσσερα - πέντε χρόνια, σταματήσαμε, και τώρα ξαναρχίσαμε πάλι, φέτο.

Ερ. Δηλαδή έγινε μια διακοπή.

Γ.Χ. Έγινε μία διακοπή και συνεχίζουμε τώρα.

Ερ. Ποιους είχατε καλέσει; Κατ' αρχήν πώς μπλεχτήκατε με τις εκπομπές; Δηλαδή ποια ανάγκη εσωτερική σας ώθησε να κάνετε εκπομπές; Πώς έγινε αυτό;

Γ.Χ. Θα πρέπει να τα πάρουμε τα πράγματα με τη σειρά. Η κρητική τηλεόραση, αυτό το κανάλι, θα πρέπει να πούμε ότι είναι ένα κανάλι που δεν υπάρχει στην Ελλάδα, όσον αφορά την περιφέρεια. Δηλαδή η οργάνωση που έχει, οι παραγωγές που κάνει, οι δικές του παραγωγές, ίσως να μην τις κάνουν ούτε τα μεγάλα κανάλια. Δεν κάνω μόνο εγώ εκπομπή. Γίνονται διάφορες εκπομπές. Δηλαδή γίνεται κρητικό θέατρο που είναι πάρα πολύ καλό, λέει κρητικές ιστορίες, γίνεται κι άλλη εκπομπή όσον αφορά παραδοσιακού περιεχομένου, κι ο Βιτώρος έκανε παραδοσιακές εκπομπές, δηλαδή παράλληλα κάναμε εκπομπές, κι εγώ κι αυτός.

Ερ. Το 'χω ακούσει αυτό. Ναι.

Γ.Χ. Ναι. Κάνω εγώ, κάνουνε παραγωγές με ομιλίες, με πολιτικά, με διάφορα θέματα. Κάνουνε γύρω στις δεκαπέντε παραγωγές. Εβδομαδιαίες μιλούμε τώρα. Ε, δεν είναι όποια κι όποια. Κάνει πάρα πολύ σοβαρή δουλειά. Κι οργανωμένη. Δηλαδή είναι, είναι το πρώτο περιφερειακό κανάλι στην Ελλάδα. Κι όχι μόνο περιφερειακό, εγώ θα 'λεγα, κι ούτε τα έχω γυρίσει κι όλα τα κανάλια, αν αφαιρέσεις τις εγκαταστάσεις που υπάρχουν στις κρατικές τηλεοράσεις, δεν νομίζω ότι έχουνε τα άλλα κανάλια τις εγκαταστάσεις που έχει το Κρήτη TV. Δηλαδή κάνει μια πάρα πολύ καλή δουλειά. Κι αυτό ήταν ο πρώτος λόγος. Γιατί δεν θα πήγαινα κάπου ας πούμε, να μην κάνουν μια σοβαρή δουλειά. Έχουμε κάνει κάπου εκατόν τριάντα εκπομπές, όσον αφορά τα παραδοσιακά τραγούδια της Κρήτης, το πεδίο μας δηλαδή γιατί εγώ δεν ξέρω να κάνω κι άλλο.

Ερ. Οι εκπομπές σας ήταν εβδομαδιαίες;

Γ.Χ. Εβδομαδιαίες, ναι. Κάναμε κάπου εκατόν τριάντα, εκατόν τριάντα πέντε εκπομπές. Και τώρα αρχίσαμε τη δεύτερη... σ' αυτό το είδος.

Ερ. Και πώς έγινε αυτό το πάντρεμα, Γαργανουράκη - Κρήτη TV;

Γ.Χ. Γιατί εγώ από πού είμαι; Δεν είμαι απ' την Κρήτη;

Ερ. Με την τηλεόραση πώς και μπήκατε μέσα;

Γ.Χ. Κοίταξε, ήθελε να κάνει αυτήν την εκπομπή. Τα τραγούδια που... είναι τα τραγούδια μας, εντάξει, βρήκανε εμένα...

Ερ. Σας το προτείνανε;

Γ.Χ. ... Είχανε επιτυχία οι εκπομπές, συνεχίσαμε και κάναμε για αρκετά χρόνια, πέντε - έξι χρόνια.

Ερ. Σ' όλα αυτά τα χρόνια, ποιοι άνθρωποι, ποιοι οργανοπαίχτες ή ποιοι άλλοι πέρασαν από τις εκπομπές σας;

Γ.Χ. Έβγαλα από δέκα χρονών κοπέλι μέχρι και το Μουζουράκη που ήταν ενενήντα τεσσάρων χρονών.

Ερ. Θέλετε να μας πείτε, έτσι, κάποια ονόματα που πέρασαν από τις εκπομπές σας;

Γ.Χ. Δεν υπάρχει κανένα... Λίγα, ελάχιστα ονόματα όσον αφορά την κρητική

- μουσική που δεν περάσαν απ' αυτές τις εκπομπές.
- Ερ. Φωνάζατε λυράρηδες, φωνάζατε βιολάτορες;
- Γ.Χ. Ναι, ναι. Συγκροτήματα... Και βιολάτορες και λυράρηδες και ασκομαντούρες έχω κάνει, και λαούτα μόνα τους έχω κάνει, και δημιουργούς ξεχωριστούς, δηλαδή άσχετα αν είναι λυράρης ή λαούτο έχω κάνει...
- Ερ. Θα μπορούσατε, έτσι, να μας αναφέρετε ονόματα;
- Γ.Χ. Από τους λυράρηδες έχουνε περάσει ας πούμε ο Σκορδαλός, έχει περάσει ο Κλάδος, ο Σηφογιώργης, ο Ροδάμανθος, ο Καλομοίρης, ο Μανουράς, ο Ευλούρης, ο Φραγκούλης ο Μανώλης που είχε και το Φραγκούλη το μέγα το στιχουργό στην παρέα του - μας είπε και ιστορίες - τον Ανταίο... Ποιους να πω τώρα; Τους νεότερους; Όλοι οι νεότεροι, δεν... Σου λέω εκατόν τριάντα, λογάρισε. Εκατόν τριάντα συγκροτήματα. Πόσα μπορεί να 'ναι ας πούμε; Και οι νεότεροι περάσαν όλοι και οι παλαιότεροι. Δηλαδή λυράρηδες που δεν τους ξέρεις καθόλου, άμα σου πω ονόματα δηλαδή δεν πρόκειται να καταλάβεις ποιοι είναι.
- Ερ. Θα μας τα πείτε;
- Γ.Χ. Τον Γσικλιντίρη τον έχεις ακούσει;
- Ερ. Θέλουμε να τα γράψουμε αυτά.
- Γ.Χ. Θα κάτσω να κάνω έναν κατάλογο να σου πω. Είναι πάρα πολλοί. Δηλαδή έφερνα και παραδοσιακούς γιατί θα πρέπει να πούμε ότι σε κάθε χωριό της Κρήτης υπάρχει κι ένας ή δυο λυράρηδες που μπορεί να μην είναι ό,τι το καλύτερο για τους έξω, αλλά για τους χωριανούς τους, δεν τους αλλάζουνε με τίποτα. Δηλαδή έχουνε μάθει με τη λύρα τους, με τη μελωδία τους, και δε πα' να τους ελές εσύ καλύτερους λυράρηδες; Αυτοί έχουνε μάθει μ' αυτούς. Κι είναι ορισμένοι οι οποίοι είναι πάρα πολύ καλοί. Μπορεί να μη παίζουνε πολλά πράγματα αλλά αυτά που παίζουνε, τα παίζουνε πάρα πολύ καλά. Έτσι; Βγήκανε και μια παρτίδα τέτοιοι λυράρηδες, που δεν τους ήξερε άνθρωπος, και κάμανε και πολύ καλή εντύπωση.
- Ερ. Από βιολάτορες, ποιους είχατε καλέσει;

- Γ.Χ. Και από βιολάτορες... ο Αβησσυνός δεν τον πρόλαβα γιατί αρρώστησε. Ο Βασιλάκης ο Κωστής, βγήκε ο Βαρδάκης, ο Φραγκούλης ο Μανώλης, ο Τσαντάκης, από Χανιά ο... τον Κουνέλη τον έχω δείξει, έχουμε κάνει μια εκπομπή μαζί, ο Χορευτάκης, ο Τζουγανάκης ο Περικλής, δεν τα θυμάμαι όλα τα ονόματα. Είναι πάρα πολλοί.
- Ερ. Από ασκομαντούρες;
- Ερ. Ο Κοσκίνης ο Γεώργιος;
- Γ.Χ. Ο Κοσκίνης...
- Ερ. Ο βιολάτορας.
- Γ.Χ. ... Σε μια εκπομπή που κάναμε με Στειακούς, βγήκε, ναι. Δεν ήταν μόνο ο Κοσκίνης, ήταν και ο Διονύσης, ήταν κι άλλοι ας πούμε, που παίζανε βιολί.
- Ερ. Ο Γιαννακάκης.
- Γ.Χ. Ο Γιαννακάκης. Δηλαδή όσοι ήταν και θέλανε, είναι κι άλλοι που ντρεπότανε, δε θέλανε να 'ρθουνε.
- Ερ. Από ασκομαντούρες;
- Γ.Χ. Ασκομαντούρα ήταν μια εκπομπή. Που δυστυχώς έχουνε πεθάνει και οι δύο τώρα. Δηλαδή έχω κάνει αρχείο στην Κρητική τηλεόραση, που είναι φοβερό. Τον Μπαξέ, που πέθανε πρόσφατα, πριν είκοσι μέρες, και τον Πελοπίδα.
- Ερ. Δεν ήταν αυτός ο Μπαξεβάνης;
- Γ.Χ. Μπαξές, ασκομαντούρα. Όχι ο Μπαξεβάνης. Άλλο αυτός ήταν από...
- Ερ. Ο Φραγκουλιτάκης.
- Γ.Χ. Φραγκουλιτάκης, ναι. Πέθανε πριν από ένα μήνα. Κι ήρθανε μαζί με τον Πελοπίδα που 'παιζε... απ' το Ζαρό, και τους έκανα μια εκπομπή καταπληκτική. Κι ο Πελοπίδας πέθανε.
- Ερ. Από λαουτιέρηδες;
- Γ.Χ. Λαουτιέρηδες; Έχω κάνει στο Μανιά ξεχωριστή εκπομπή, στο Μανώλη τον Κακλή δυο εκπομπές γιατί ήταν και με λυράρη, και με την κόρη του μαζί έχω κάνει μια εκπομπή... δυο εκπομπές με την κόρη του. Το Φραγκιαδάκη το Μιγάλη με τον αδελφό του, που έχουνε κάνει και δισκογραφία, και παίζανε

- τραγούδια δικά τους. Έχω κάνει του Μανώλη του Σαλούστρου, και του Αντώνη του Σαλούστρου που κάνανε κι αυτοί μιαν εκπομπή. Λαούτα. Είναι κι άλλοι που κάνανε αλλά με λύρες μαζί. Δηλαδή κι ο Κακλής που έκανε, φώναξε ας πούμε πέντε λυράρηδες που είχαν κάνει μαζί δισκογραφία, και παίζανε οι λυράρηδες. Εκάναμε σε αρκετούς, και λαουτιέρηδες. Δεν τους θυμούμαι τώρα όλους. Αλλά πάλι με λύρες παίζανε. Λαούτο έπαιξε μου φαίνεται μόνο ο Φραγκιαδάκης ο Μιχάλης.. Και το Μαρκογιάννη έχω κάνει, το Γιάννη.
- Ερ. Από νταουλάκια;
- Γ.Χ. Νταουλάκια όχι. Ξέρεις τα νταουλάκια δεν έχουνε μπει, έχουν μπει τελευταία τώρα. Πέρα από τη Σητεία που παίζανε, πουθενά αλλού δεν παίζανε κρουστά, έχουνε μπει τώρα, την τελευταία φουρνιά στη κρητική μουσική.
- Ερ. Τον Νίκο τον Περάκη, ας πούμε;
- Γ.Χ. Μπορεί να... τωνα έχουνε περάσει όλοι από εκεί, γιατί οι πιο πολλοί έχουνε και κρουστό. Δηλαδή έχουνε ένα τουμπάκι, ένα...
- Ερ. Αυτός ήτανε μεγάλος σε ηλικία, πέθανε πέρσι. Ο Νίκος ο Περάκης. Συνόδευε ας πούμε το Ρεμπελάκη, τον Περάκη τον Μανώλη.
- Γ.Χ. Δεν θυμάμαι να τον... Εκτός αν ήρθε με κάποιο γέρο που δεν θυμούμαι τα ονόματα. Περάσαν τόσοι πολλοί που είναι αδύνατο να τους θυμάσαι κι όλους. Αλλά σου λέω, έχω φέρει και τέσσερα - πέντε παιδιά, δεκάχρονα. Καταπληκτικά. Βέβαια τώρα είναι μεγάλοι όλοι, κι είναι όλοι καλοί μουσικοί.
- Ερ. Στο παρελθόν καλούσατε στις εκπομπές σας και δασκάλους από Μουσικά Γυμνάσια;
- Γ.Χ. Ύπήρχανε; Το Μουσικό Γυμνάσιο Ρεθύμνου είναι μόνο που είναι οχτώ χρόνια, δέκα, πόσα είναι.
- Ερ. Μα για αυτό, επειδή μου είπατε ότι είναι οχτώ δέκα χρόνια.
- Γ.Χ. Ναι, δηλαδή ο Μανώλης ο Σαλούστρος δίδασκε εδώ πέρα. Ποιος άλλος; Κι ορισμένα παιδιά που έφερα... Κι ο... Άλλος ένας λυράρης, δυο - τρεις λυράρηδες ήτανε δάσκαλοι, καθηγητές στο Μουσικό Γυμνάσιο Ρεθύμνου.
- Ερ. Απ' το Λύκειο Ελληνίδων της Σητείας;

- Γ.Χ. Το Λύκειο Ελληνίδων έχει περάσει από την εκπομπή τη δική μου, ναι.
- Ερ. Με ποιους;
- Γ.Χ. Δεν θυμάμαι με ποιο λυράρη έχει περάσει ή βιολί αλλά θυμάμαι ότι έχει περάσει.
- Ερ. Καθηγήτρια καμιά εκεί; Κάποια Μιχελάκη – Μαλιανουδάκη Καίτη;
- Γ.Χ. Ναι, κάποια γυναίκα ήτανε πάντως που είχανε έρθει, που είχε τον πρώτο λόγο.
- Ερ. Θυμάστε το όνομα της;
- Γ.Χ. Δεν θυμάμαι το όνομα, όχι. Πάντως ήτανε γυναίκα.
- Ερ. Κι όταν ερχόντουσαν κάποιοι άνθρωποι, κάποιοι οργανοπαίχτες - ας πάρουμε τους οργανοπαίχτες - στην εκπομπή, μετά τούς κάνατε συζήτηση, παίζανε, τι γινότανε;
- Γ.Χ. Εγώ θα πω ότι κάναμε μια πολύ προσεγμένη εκπομπή. Δηλαδή αυτές παίζονται ακόμα. Κάθε μια έχει παίζει πάνω από πέντε κι από δέκα φορές, για να καταλάβεις. Αντέχουνε. Δηλαδή τώρα τη βλέπεις και λες, εγώ τη βλέπω και λέω «τι ωραίος λυράρης». Αλλά τι κάναμε; Πρώτα - πρώτα πήγαινα, όταν ήταν και επώνυμος ο λυράρης, έτσι; Πήγαινα στα χωριά, στο χωριό του, πήγαινα στο πατρικό του σπίτι, έπαιρνα συνέντευξη από χωριανούς του, πώς άρχισε, τι... ποιος ήτανε ο γέρος λυράρης του χωριού. Έκανε ένα βίντεο ο Νίκος ο Γρηγοράκης από τις Αρχάνες που είναι δάσκαλος μεν, αλλά για μένα λαογράφος πρώτος, απ' τις καλύτερους. Μου 'κανε ένα πεντάλεπτο, εφτάλεπτο βίντεο όσον αφορά την παράδοση, γενικά την παράδοση όμως. Όχι όργανα, κι άλλα πράγματα, άλλες πτυχές της παράδοσης.
- Ερ. Ενδυμασίες, φαγητό, έδιμα...
- Γ.Χ. Ενδυμασίες, φαγητά, διάφορα. Έδιμα. Ήδη και έδιμα ας πούμε, και τέτοια. Κάναμε μια πολύ προσεγμένη εκπομπή. Γι' αυτό τη βλέπουν ακόμα. Και δεν έχουνε πετάξει ούτε μία. Δηλαδή δεν είναι τυχαίο. Γιατί άμα είναι σούπερ, κρατούνε λίγο καιρό. Και δεν κάνεις και πολλές. Κάνεις πέντε, δέκα, είκοσι, και τελειώσες. Εκατόν τριάντα πέντε κάναμε. Κι είναι όλες καλές. Κάναμε

- εγκώμια, την Μεγαλοβδομάδα, φώναζα ας πούμε το Δαμαλάκη, τον πρωτοψάλτη του Αγίου Μηνά και κάναμε μια εκπομπή. Μετά έκανε κι αυτός άλλη εκπομπή, πήγε σε ένα άλλο κανάλι, έπαιρνα έναν άλλο ψάλτη, κάναμε με λυράρηδες, με όργανα, ας πούμε, διάφορα πράγματα κάναμε.
- Ερ. Και μετά όταν τους καλούσατε πια εκεί, και παίζανε ήτανε ζωντανό το παίξιμο, ή τους γράφατε και μετά; Ήτανε ζωντανές οι εκπομπές σας;
- Γ.Χ. Το γράφαμε. Όχι, δεν παιζόταν την ίδια ώρα, έτσι; Γιατί στη μουσική για να παίζεις και να βγει καλό, καλή η εκπομπή, και να κάνεις.. Εμείς κάναμε σου λέω κάναμε βίντεο, κάναμε δυο - τρία βίντεο, μοντάραμε στην εκπομπή. Δεν μπορούσε να 'ναι συγχρόνως. Κι από την άλλη δεν υπήρχε αυτή η υποδομή για να κάνεις μια μουσική εκπομπή. Άλλο να κάνεις μια εκπομπή να κουβεντιάζεις κι άλλο να παίζεις μουσική. Για να παίζεις μουσική πρέπει να 'χεις μια οργάνωση όσον αφορά την τεχνική υποδομή που να 'ναι στούντιο. Αλλιώς θα 'ναι σούπα, δεν υπάρχει περίπτωση να βγει καλή. Πρέπει να 'χεις υποδομή στουντίου για να κάνεις μουσική εκπομπή, ζωντανή. Αλλιώς δεν θα 'ναι καλή, αυτό είναι δεδομένο δηλαδή, δεν υπάρχει. Τα ξέρω από πρώτο χέρι.
- Ερ. Πόση διάρκεια είχε κάθε εκπομπή;
- Γ.Χ. Περίπου εβδομήντα, εβδομήντα πέντε λεπτά.
- Ερ. Α, αρκετά δηλαδή. Και παίζανε όλη την ώρα αυτή ή μετά τους παίρνατε και κάπως έτσι σαν συνέντευξη;
- Γ.Χ. Μιλούσαμε κιόλα, δεν παίζανε μόνο. Όχι. Πιο πολύ κουβέντα μπορώ να σου πω κάναμε, κάναμε πολύ κουβέντα. Τα τραγούδια του, ποια είναι, εγώ έκανα το σχολιασμό μου σ' οτιδήποτε παίζανε, ποιανού είναι αυτό, ποιανού είναι το άλλο, πότε βγήκε, πώς το 'γραψε, δηλαδή το κάθε τραγούδι έχει μια ιστορία, έτσι κάναμε. Μιλούσαμε μουσικά πλέον.
- Ερ. Τώρα εσείς έχετε γνωρίσει, έχουν περάσει μεγάλες προσωπικότητες, έχετε γνωρίσει σημαντικότετους ανθρώπους μέσα απ' αυτές τις εκπομπές. Τι είναι αυτό που σας έχει μείνει έντονο; Είναι κάτι ας πούμε κάτι που θυμάστε, που θέλετε να μας περιγράψετε, κάποιο περιστατικό; Από κάποιον απ' όλους.

- Γ.Χ. Κοίταξε, δεν μπορώ να περιγράψω τώρα κάτι συγκεκριμένο. Ή θα... θα 'λεγα απ' τον καθένα να πω κάτι. Ο κάθε ένας έχει τον δικό του χαρακτήρα. Δηλαδή από τον κάθε καλλιτέχνη μπορείς να πάρεις κάτι που δεν το 'χει ο άλλος. Κάτι θα μάθεις, κάτι θα ακούσεις, ακόμα κι από τον τελευταίο καλλιτέχνη, που το ακούς πρώτη φορά. Ή θα σου κάμει εντύπωση. Όλοι έχουν κάτι να πούνε διαφορετικό. Από τη ζωή τους, πώς αρχίσανε, πώς έγινε, μια ιστορία διαφορετική. Όλοι έχουνε κάτι να πούνε. Κι από όλες τις εκπομπές κάτι έβγαλα διαφορετικό. Κι αυτό ήτανε και η μεγάλη επιτυχία. Προσπαθούσα να βγάλω ό,τι καλύτερο απ' τον καθένα. Πώς; Και με την κουβέντα και με το παίξιμο. Δεν είναι εντάξει; Κάτι δεν μου πήγαινε καλά. Δεν το παίζανε ή κάναμε λάθος. Πάμε πάλι από την αρχή. Δηλαδή ήτανε κομμάτι που το παίζαμε εφτά φορές για να βγει καλό. Αλλά βγαίνανε καλά.
- Ερ. Ζήσατε περιπτώσεις όπου να φοβάται κάποιος να παίξει ένα κομμάτι στην τηλεόραση;
- Να λέει «άμα το παίζω θα μου το κλέψουνε»;
- Γ.Χ. Οι περισσότεροι έχουνε... Ακόμα κι εγώ όταν αυτό, παρόλο που είχα εμπειρία από την τηλεόραση, γιατί είχα κάνει πολλές εμφανίσεις, δεν ξέρω τι, η τηλεόραση είναι λίγο κρύο πράγμα, δεν είναι... Δηλαδή πρέπει να 'χεις εμπειρία για να 'χεις ευχέρεια, ας πούμε.
- Ερ. Πέρα από το τρακ; Παραδείγματος χάριν εγώ έχω ακούσει τον κ. Κοσκίνη να λέει «εγώ έχω βγάλει αυτό το πράγμα, το 'χω παίξει μια φορά στη τηλεόραση, αλλά δεν το ξαναπαίζω γιατί ο άλλος κάθεται με το μαγνητοφώνάκι, το γράφει, με τη βιντεοκασέτα. Κι αυτό θέλω να λένε είναι του Κοσκίνη».
- Γ.Χ. Πολλοί έχουν αυτή την άποψη.
- Ερ. Παράδειγμα λέω έτσι. Και είναι φυσικό να φοβάται κανείς.
- Γ.Χ. Και πολλοί δεν κάνανε καν δισκογραφία, δηλαδή ο Φραγκής δεν έχει κάνει δισκογραφία, που ήτανε μεγάλος λυράρης, και το μαλεβιζιώτη που ήπαιζε δεν τον ήπαιζε κανείς. Κατά ομολογία και του Κλάδου και πολλών μεγάλων λυράρηδων. Του Καμπουράκη που γράψαμε *T' άστρα* και δεν ξέρω τι. Του

- Σκευάκη του Νίκου που 'ναι επώνυμος, μεγάλος λυράρης. «Μαλεβιζιώτη τέτοιο» μου λέει «δεν παίζει κανείς». Δεν έμεινε τίποτα. Δηλαδή, ο Ροδινός, αν δεν έγραφε δύο δίσκους, θα 'μενε τίποτα; Θα τον ήξερε κανείς τώρα;
- Ερ. Εγώ δεν λέω αν είναι καλό η κακό αυτό.
- Γ.Χ. Κοίταξε, μα δεν κουβεντιάζουμε καθόλου ότι είναι κακό. Το να μην θες να παίζεις στην τηλεόραση ή να κάνεις ένα δίσκο για την κοντυλιά εκείνη που έχεις γράψει, να μην τη μάθει άλλος, αυτό για μένα, είναι... Δεν μιλούμε για σοβαρά πράγματα.
- Ερ. Εγώ δεν θέλω να σταθούμε στο συγκεκριμένο.
- Γ.Χ. Η άποψή μου - συγνώμη - η άποψή μου όσον αφορά αυτό το θέμα είναι τελείως αντίθετη. Εγώ θέλω οτιδήποτε ξέρω, οποιαδήποτε εμπειρία έχω, κι οτιδήποτε μπορώ να μάθω, για αυτό πάω και στο Δημόσιο Σχολείο, δεν το κάνω εμπόριο δηλαδή. Εγώ παίρνω δυο τριακόσια (δρχ.) την ώρα και πάω πενήντα χιλιόμετρα και γυρίζω. Για να καταλάβεις ότι μπαίνω και μέσα δηλαδή. Αλλά ο σκοπός μου και η φιλοσοφία μου είναι ό,τι ξέρω κι ό,τι εμπειρίες έχω να μπορώ να τις μάθω στην επόμενη γενιά. Αλλιώς ποια είναι...; Τι να την κάνω αυτή τη δουλειά, δεν κατάλαβα.
- Ερ. Ναι, σύμφωνα. Εγώ αυτό που ρωτάω είναι το εξής: Ακόμα και στο πρόγραμμα, εδώ, μας λένε «δεν το έχω βγάλει, δίσκο, δεν θα στο παίξω». Είχατε τέτοια περιστατικά εσείς;
- Γ.Χ. Πάλι είναι λάθος, θα σας πω γιατί. Για να μην του το κλέψει ο άλλος; Από τη στιγμή που θα το παίζεις δημόσια και πεις «είναι καινούργιο τραγούδι κι είναι δικό μου και δεν έχει βγει δίσκος» κατευθείαν κατοχυρώνεται. Δεν μπορεί ο καθένας να το πάρει να το γράψει. Και θα του πεις «τ' άκουσες απ' την τηλεόραση. Πότε το 'γραψες; Μετά την ημέρα της τηλεόρασης». Επομένως, αυτές είναι δικαιολογίες φτηνές για μένα.
- Ερ. Ναι, αλλά δεν μου απαντάτε στο ερώτημα.
- Γ.Χ. Σου απάντησα, αμέσως.
- Ερ. Μου λέτε τη γνώμη σας, όμως δεν μου λέτε στην ουσία αν υπήρχανε τέτοιες

- περιπτώσεις.
- Γ.Χ. Μα μου λες «δεν το παίζω γιατί θα μου το γράψει ο άλλος δίσκο». Και σου λέω δεν μπορεί να το κάνει.
- Ερ. Υπήρξαν άνθρωποι που σας το ‘παν αυτό; Αυτή είναι η ερώτηση.
- Γ.Χ. Πολλοί. Ναι.
- Ερ. Υπήρξαν άνθρωποι που φοβήθηκαν την τηλεόραση.
- Γ.Χ. Μα και στο διάβα της καριέρας μου έχω δει πολλούς. Απού του λέω «παίξε μου μαλεδιζιώτη» που ήκουσα κάποιον, μ’ άρεσε, κι ήπαιζε. Δεν ήπαιζε μπροστά μου γυρίσματα τα οποία δεν τα ‘χα ακούσει. Και πόθανε. Και δικός μου άνθρωπος. Μπορούσα να πάρω πολλά. Πέθανε, και τι έγινε τώρα; Δηλαδή, τα πήρε στον τάφο του; Και ποιος θα τον ξέρει μετά από είκοσι χρόνια, τριάντα; Επομένως είναι λάθος αυτή η... Οτιδήποτε μαθαίνεις πρέπει, έχεις την ευθύνη και κατά τη γνώμη τη δική μου, να το μεταδίδεις.
- Ερ. Ναι.
- Ερ. Μάλιστα. Δεν μου Μπάμπη, όταν παίζατε για πρώτη φορά στο Ηράκλειο, στα μαγαζιά, τι κόσμος ερχότανε τότε; Ερχότανε κόσμος του Ηρακλείου κατ’ αρχήν;
- Γ.Χ. Εγώ άρχισα... δεν είμαι από τους πρώτους - πρώτους. Τα μαγαζιά αρχίσανε από το 1965, ‘66, εκείνη την εποχή, ‘67. Εγώ πήγα το ‘70, ‘71. Αρχισα πλέον επαγγελματικά την καριέρα μου κι έπαιξα τον «Ερωτόκριτο». Και μετά πήγα στην «Αρετούσα» τη χειμερινή, και μετά στην καλοκαιρινή. Να πω τις εμπειρίες μου. Σα νέος καλλιτέχνης που ήμουνε, που... εκεί έγραψα και τον «Ναυαγό». Ας πούμε την πρώτη μου επιτυχία, να πούμε, τη δική μου. Στον «Ερωτόκριτο» κυκλοφόρησε, εκεί που έπαιζα. Αμα λέμε κόσμος, όσον αφορά τον κόσμο, για την ερώτηση, δεν υπήρχε εκεί πέρα Σάββατο ή Κυριακή. Το μαγαζί βέβαια έβανε εκατόν τριάντα άτομα. Οχτώ η ώρα ήτανε γεμάτο. Η καθημερινή ήτανε ή σχολή ήτανε. Κι όχι μόνο ήτανε γεμάτο. Φεύγανε και ξαναγέμιζε. Κάθε βράδυ ήταν αυτό. Μέχρι τις πέντε το πρωί, τις έξι. Στη δε καλοκαιρινή «Αρετούσα», δεν υπήρχε καθημερινή να μην είναι διακόσια

πενήντα, τριακόσια άτομα στο μαγαζί. Κι όχι μόνο σ' αυτό το μαγαζί που έπαιζα εγώ ή έπαιζε ο άλλος. Και στο «Μίτο» το ίδιο ήτανε, και στου Τσαγκαράκη, παρακάτω στην «Ξαστεριά» που έπαιζε το ίδιο ήτανε, και τα επόμενα χρόνια που έπαιζε ο Ψαραντώνης στο «Λύρα», απέναντι από μας ακριβώς.. Όλα τα μαγαζιά δουλεύαν με διακόσια και τριακόσια άτομα, κάθε βράδυ. Σάββατο δεν έβρισκες τίποτα. Γύρω - γύρω καθότανε. Αυτοί τελειώσανε. Ήτανε η εποχή του '70 που πέρασε, στο τέλος της δεκαετίας άρχισε πλέον να χάνει αυτό το κλίμα. Ας πούμε ήτανε τελείως διαφορετικά εκείνη την εποχή, όσον αφορά και την κρητική μουσική. Γιατί διψούσε ο κόσμος να πάει στα κέντρα που δεν υπήρχανε πρώτα. Πήγε μια δεκαετία, δέκα, δεκαπέντε χρόνια, μετά άρχισε πάλι... Είναι τελείως διαφορετικά, είναι και η κάθε εποχή διαφορετική. Τότε δεν ντρεπόσουνε να πας στο μαγαζί με πέντε φίλους να πιεις δυο μπουκάλια κρασί και μια φρουτοσαλάτα, να κάτσεις να ακούσεις την κοντυλιά σου. Τώρα πάει κανείς να το κάνει αυτό; Κανείς δεν πάει. Τώρα άμα θα πάνε πέντε άτομα σ' ένα μαγαζί, θέλουν να φάνε τα λεφτά ενός μηνός, ας πούμε. Κι αυτό είναι και η κυριότερη αιτία που δεν πάνε από τη μία, και από την άλλη έχουνε στριμωχτεί τα πράγματα, όχι μόνο οικονομικά, και διαφορετικά. Καθημερινές τώρα δηλαδή, τα μαγαζιά δεν δουλεύουνε, καν. Παρασκευή, Σάββατο, Κυριακή.

- Ερ. Μάλιστα. Η άνοδος σου στην Αθήνα ήτανε τυχαίο γεγονός; Πώς έγινε;
- Γ.Χ. Κατά τη γνώμη τη δική μου δεν ήταν τυχαίο, γιατί εγώ στον «Ερωτόκριτο» δεν τότε γνώριζα το Γιάννη το Μαρκόπουλο. Γνώριζα όμως το Νίκο το Ξυλούρη, που ήμαστε και φίλοι. Και επήγαινα ταχτικά, είχαμε οικογενειακές σχέσεις με τον Νίκο τον Ξυλούρη. Το «Χρονικό» όλο και την «Ιθαγένεια», εμένα μου βγαίνανε τα τραγούδια εδώ, και τα 'παιζα με τη λύρα μου όλα, στον «Ερωτόκριτο».
- Ερ. Χωρίς να ξέρει τίποτα ο Μαρκόπουλος.
- Γ.Χ. Χωρίς να τον ξέρω. Αλλά μου βγαίνανε τα τραγούδια, είχανε και λύρα μέσα, και δεν ξέρω τι, ήταν κι ο Ξυλούρης τα τραγουδούσε και μου βγαίνανε στη

φωνή. Και έτσι έμαθε ο Μαρκόπουλος ότι υπάρχει ένας λυράρης, μετά που έφυγε ο Ξυλούρης κάνανε δυο χρόνια στη «Λύρα» και μετά έφυγε και πήγε στο... Και έψαχνε να βρει λυράρη, και του είπανε ότι «είναι κι ένας που παίζει τα τραγούδια σου, είναι στο τάδε μαγαζί» κι έτσι ήταν η πρώτη μας επαφή. Αλλιώς δεν θα πήγαινα αν δεν τα λεγα τα τραγούδια. Λέγοντας τα τραγούδια του Μαρκόπουλου με τον Ξυλούρη που είχανε γράψει «Χρονικό» και «Ιθαγένεια» τότε, ήταν η αιτία που με γνώρισε ο Μαρκόπουλος. Αλλιώς δε θα με γνώριζε. Έτσι άρχισε η γνωριμία.

Ερ. Και τότε αφήνεις το Ηράκλειο και πας στην Αθήνα;

Γ.Χ. Πήγα και μ' άκουσε. Τότε που έγραφα το «Ναυαγό», μ' άκουσε στην Αθήνα και τ' άρεσε. Κι ήρθε το καλοκαίρι μετά, στην «Αρετούσα» εδώ πέρα που δουλεύαμε, με ξανάκουσε πάλι και... συμφωνήσαμε και πήγα στην Αθήνα. Που άμα δεν ήτανε βέβαια πάλι ο αδελφός μου δεν θα πήγαινα. Γιατί δεν μπορούσα να καταλάβω ούτε τότε τι εξέλιξη θα υπήρχε. Εγώ την είχα βρει με τη λύρα, έβγανα λεφτά και δεν ξέρω τι, είχε κόσμος πολύ το μαγαζί, δεν είχα πρόβλημα, και τα χρήματα που πήρα για να πάω στην Αθήνα ήτανε το ένα πέμπτο απ' ό,τι ήπαιρνα εδώ, για να καταλάβεις. Γι' αυτό δεν ήθελα να πάω καθόλου. Ο αδελφός μου ήταν αυτός που με έπεισε να πάω.

Ερ. Με άλλο συνθέτη εκτός απ' το Μαρκόπουλο συνεργάστηκες;

Γ.Χ. Όχι, αλλά μου 'χε κάνει ο συγχωρεμένος ο Λοΐζος, τότε γνώρισα στου Γιώργη του Σαρρή το γάμο, που 'χε έρθει με τη γυναίκα του, μ' αυτή που συζούσε ήτανε, αν δεν κάνω λάθος, δεν την γνώριζα, εκεί τη γνώρισα. Και μ' άκουσε, βγήκα εγώ επάνω κι έπαιξα δυο - τρία τραγούδια, και μ' άκουσε ο Λοΐζος, και με φώναξε κάτω και μου 'πε να συνεργαστούμε το χειμώνα. Είχα κλείσει εγώ τότε με το Μαρκόπουλο. Και του λέω «έτσι και έτσι», του λέω, «με μεγάλη μου χαρά» δεν ξέρω τι, «αλλά έτσι έχουμε πει με το Γιάννη το Μαρκόπουλο για το χειμώνα». Θα πήγαινα πάντως και με το Λοΐζο. Μου 'κανε πρόταση στο μαγαζί μέσα. Ο συγχωρεμένος ο Λοΐζος.

Ερ. Δισκογραφία; Πόσους δίσκους έχετε βγάλει;

- Γ.Χ. Δισκογραφία; Συνολικά; Κι από τη μία κι από την άλλη; Πάνω από τριάντα δίσκους, πάνω από τριάντα.
- Ερ. Μεγάλοι δίσκοι, έτσι; Πόσα τραγούδια ο καθένας δηλαδή;
- Γ.Χ. Οι παλιοί είχανε δώδεκα. Γιατί είναι και τα cd τώρα. Τα cd έχουνε δεκατέσσερα, δεκάξι, τα καινούργια. Οι παλιότεροι δίσκοι οι πιο πολλοί που είναι βινύλιο, έχουμε γράψει γύρω στους δεκαπέντε με τα έντεχνα. Δέκα - έντεκα με το Μαρκόπουλο, έχω γράψει κι έναν με το Μούτση που έχουμε κάνει μια συνεργασία, τραγουδούσε και η Πρωτοψάλτη τότε, στα πρώτα της βήματα, έχω κάνει και με το Βίρβο ένα, άλλον ένα δίσκο, τους «Ξεριζωμένους». Έχουμε κάνει με τον... με νέους συνθέτες άλλο ένα «Στον τόπο που γεννήθηκα», αυτή τη σειρά των τραγουδιών, τον Κυριαζή τον τραγουδιστή που τότε ήτανε μόνο συνθέτης, τον...
- Κ.Ν. Αυτός πώς λέγεται τώρα; Που τραγουδάνε μαζί;
- Γ.Χ. Ναι. Αυτόν που παίζει κιθάρα, τον κιθαρίστα.
- Ερ. Απ' αυτά τα τραγούδια πόσα θεωρείς δικά σου;
- Γ.Χ. Τα κρητικά είναι όλα δικά μου. Εκτός από τα κλασικά που έχω γράψει.
- Ερ. Με την έννοια του αυτοσχεδιασμού ή με την έννοια ότι εσύ τα 'χεις φτιάξει;
- Γ.Χ. Όχι. Με την έννοια ότι είναι δικά μου τραγούδια. Και το εννοώ. Δικές μου συνθέσεις. Τα κρητικά, έτσι; Δηλαδή ο Ναυαγός είναι δικός μου. Μοιάζει η ζωή μου όνειρο είναι δικά μου, αυτά εννοώ.
- Ερ. Πόσα περίπου είναι αυτά τα δικά σου τραγούδια;
- Γ.Χ. Έχω γράψει γύρω σσι οχτώ δίσκους με δικά μου τραγούδια.
- Ερ. Κάπου ενενήντα τραγούδια δηλαδή, εκατό. Περίπου.
- Γ.Χ. Ναι. Αλλά έχω πάρει και από... Δηλαδή «Τα άστρα» που κάναμε σε συνεργασία με τον Καμπουράκη το Λευτέρη. Κρητικά, αυτό μόνο, όλα τα άλλα είναι δικά μου. Και πέρα από τα κλασικά που έχω γράψει ένα διπλό δίσκο με κλασικά παραδοσιακά, αυτά εντάξει, είναι ξένα. Αλλά όλα τα άλλα είναι... Δηλαδή στο «Κρήτη μου» όλα τα τραγούδια είναι δικά μου, στο «Πρινόριζες» είναι δικά μου, στο «Ω, να χαρώ, χαρώ το» είναι δικά μου, το

«Μάνα Κρήτη» είναι δικά μου, «Ψηλές κορφές» είναι δικά μου, «Σεβντάδες και πεισματικά» είναι δικά μου. Έχω γράψει και τρεις – τέσσερις.. ε, δηλαδή εσπερινούς, που είναι τα «Ταμπαχανιώτικα», όλα αυτά σε ένα δίσκο, που δεν είναι δικά μου, είναι παλιές εκτελέσεις, «Τα Κλασικά Κρητικά», τώρα κάνω άλλο ένα με κλασικά, διπλό δίσκο. Έχω γράψει όμως ου... αρκετά. Εφτά - οχτώ δίσκους δηλαδή με όλα δικά μου. Αμα λέμε όλα, το εννοώ κιόλας. Και προκαλώ και οποιονδήποτε που... οποιονδήποτε.

Ερ. Σύμφωνα. Και μετά από τη γνωστή αυτή και πετυχημένη πορεία, που ξέρουμε όλοι, τι σε κάνει να επανέλθεις στο Ηράκλειο, στην Κρήτη;

Γ.Χ. Αυτό το στόχο τον είχα βάλει προτού φύγω από την Κρήτη. Δηλαδή από το '73 που έφυγα, είχα πει ότι θα δώσω μία εικοσαετία, δεκαπέντε χρόνια, είκοσι, μετά θα γυρίσω πίσω. Όπου και να 'μαι, ό,τι και να 'χω κάνει, όπου και να 'χω φτάσει. Αυτός ήταν ο στόχος, ο οποίος, τότε τήρησα ακριβώς.

Ερ. Δηλαδή, θυσιάσες κάποιες συγκεκριμένες προτάσεις τη στιγμή που αποφάσισες να φύγεις;

Γ.Χ. Κοίτα να δεις. Αν δεν ήμουν από την Κρήτη κι αν δεν ήπαιζα λύρα κι αν δεν πίστευα ότι μπορώ να κάνω κι εδώ καριέρα όσον αφορά... Καριέρα, τι εννοώ; Όσον αφορά τα έντεχνα, έχω τη συνεργασία με Μαρκόπουλο ακόμα. Που αυτή είναι όμως πέντε, δέκα συναυλίες το χρόνο και μια συμμετοχή σ' ένα δίσκο, ένα, δυο, τρία, τραγούδια. Μέχρι εκεί είναι τώρα οι συνεργασίες, δεν πάει παραπάνω, όσον αφορά τα έντεχνα. Από την άλλη: αυτό το διατηρώ. Τα κρητικά έχουνε απεριόριστο ορίζοντα για μένα. Δηλαδή δεν τελειώνει ποτέ. Όσο ζω παίζω λύρα, όσο παίζω λύρα μαθαίνω, όσο μαθαίνω γράφω τραγούδια κι αυτό γίνεται συνέχεια. Δεν τελειώνει ποτέ. Κι αυτό θέλω να πω ότι με κρατάει και με στηρίζει. Βεβαίως, το να φύγεις από την Αθήνα που είναι το κέντρο για τα πάντα, όσον αφορά καλλιτεχνικά, μπορούμε να πούμε ότι δεν σου κάνει καλό. Πώς όμως; Αν έλεγα μόνο έντεχνα δεν θα 'φευγα ποτέ. Γιατί πάντα θα δούλευα σ' ένα μαγαζί εκεί - γιατί έχω και την ιστορία και τα τραγούδια που μπορούσα να δουλέψω, έτσι κι αλλιώς - και θα 'παιρνα και πιο

- πολλά λεφτά. Αλλά αυτό δεν με εκπροσωπούσε πλέον και προτίμησα να έρθω εδώ πέρα, να ηρεμήσω και να γράψω μια σειρά τραγουδιών που ήθελα να γράψω εγώ, να κάμω και το κέφι το δικό μου όσον αφορά δηλαδή την κρητική μουσική.
- Ερ. Και τώρα πιστεύεις ότι η απόφαση σου ήταν σωστή αυτή όπως τα είχες προδιαγράψει.
- Γ.Χ. Ούτε το κουβεντιάζω καθόλου. Ναι. Εκτός αν το πάμε οικονομικά που, 'ντάξει, για μένα, δεν ήταν συμφέρουσα ας πούμε, το να... Δηλαδή την εποχή εκείνη που έφυγα εγώ, που έπαιρνα ένα μεγάλο μεροκάματο, ας πούμε, να έρθω εδώ, που δεν δουλεύω κιόλας σε μαγαζί. Δεν δουλεύω σε μαγαζιά εδώ, δεν δούλεψα ποτέ. Πέρα από την εποχή του '70 ας πούμε, δεν ξαναδούλεψα.
- Ερ. Και τι έχεις να πεις τώρα... αυτό που διαπιστώνεις, με το τότε. Πώς είναι τα μαγαζιά σήμερα, πώς ήταν τότε, πώς είναι τα γλέντια σήμερα, πώς ήταν τότε; Το πριν και μετά της Αθήνας, δηλαδή.
- Γ.Χ. Κατά γενική ομολογία. Της Αθήνας εννοείς;
- Ερ. Εννοώ, πριν φύγεις για την Αθήνα πώς ήταν τα πράγματα και πώς τα βρήκες όταν γύρισες, πώς αισθάνεσαι;
- Γ.Χ. Όσον αφορά τα κρητικά, γιατί οι εμπειρίες μου εδώ πέρα είναι μόνο με κρητικά μαγαζιά.
- Ερ. Μα γι' αυτό ρωτάω.
- Γ.Χ. Δεν υπάρχει καν σύγκριση. Βεβαίως η κάθε εποχή μπορεί να έχει τα δικά της, και τα πλεονεκτήματα και τα μειονεκτήματα. Αλλά εκείνη η εποχή που έζησα εγώ, όσον αφορά την κρητική μουσική και τα κρητικά μαγαζιά, ήταν η καλύτερη που έγινε ποτέ. Δηλαδή πριν δεν υπήρχανε καν μαγαζιά, ήταν το μεγάλο «μπαμ» της κρητικής μουσικής. Που έγινε γνωστή μπορώ να πω σ' όλο τον κόσμο, σ' όλη την Ελλάδα, για διάφορους λόγους. Και βέβαια θα πρέπει τον πρώτο λόγο, ο Μαρκόπουλος με τον Ευλούρη, και δεν βάνω τον εαυτό μου, εγώ είμαι ο τελευταίος, αυτοί κάμανε την κρητική μουσική γνωστή σ' όλο τον κόσμο. Να μην το ξεχνούμε αυτό. Γιατί δεν είναι μόνο η

Κρήτη. Η κρητική μουσική έχει πάει στα πέρατα του κόσμου. Εξαιτίας ορισμένων ανθρώπων, ας πούμε, έτσι; Κι είναι συγκεκριμένοι αυτοί, και τσι ξέρουμε ποιοι είναι. Από 'κει και πέρα θα έμενε μόνο εδώ πέρα. Η μεγάλη ώθηση ήτανε, κι ορισμένα άλλα πράγματα που βοηθήσανε και ξεπέρασε τα όρια της Κρήτης. Βέβαια. Όσον αφορά τα κρητικά μαγαζιά, αυτή η εποχή δεν νομίζω ότι θα ξανάρθει ποτέ. Κι ορισμένοι που τη ζήσανε αυτή την εποχή το αναγνωρίζουνε. Που είναι ακόμα εν ζωή και ξέρουνε, και πάνε και στα κέντρα τα σημερινά. Δεν έχει καμία σχέση. Ήτανε τελείως διαφορετικά. Και βεβαίως, και από τους καλλιτέχνες, ας πούμε, και όσον αφορά το ρυθμό του γλεντιού αλλά και η συμμετοχή του κόσμου, το σπουδαιότερο, ήταν αυτό που έκανε ας πούμε αυτό το όμορφο κλίμα, το ανεπανάληπτο.

ΔΕΥΤΕΡΗ ΚΑΣΕΤΑ

Β' ΠΛΕΥΡΑ

- Ερ. Λοιπόν. Η τελευταία δική μου ερώτηση, μετά η Ειρήνη έχει το λόγο. Όταν είσαι στο κέφι και θέλεις να το δείξεις αυτό το κέφι σου σ' ένα καλό σου φίλο, τι θα του παίζεις;
- Γ.Χ. Η ερώτηση ξέρω πού πάει αλλά θα πρέπει να πω ότι ποικίλει. Ανάλογα με τον άνθρωπο που σου απευθύνει...
- Ερ. Το δικό σου κέφι.
- Γ.Χ. Το δικό μου κέφι; Κοίτα, θα πρέπει όμως να ξέρω και τον άνθρωπο. Εάν μ' αφήσεις ελεύθερο;
- Ερ. Ωραία, να στην κάνω αλλιώς την ερώτηση. Είσαι μόνος σου και θέλεις εκείνη τη στιγμή να παίζεις κάτι που σε εκφράζει. Ποιο τραγούδι σου θα 'παιζες; Δικό σου τραγούδι.
- Γ.Χ. Δικό μου τραγούδι;
- Ερ. Δικό σου.
- Γ.Χ. Ειλικρινά δεν μπορώ να πω ότι έχω ξεχωρίσει. Δηλαδή είναι πέντε - έξι τραγούδια τα οποία είναι ξεχωριστά.

- Ερ. Εγώ θα στην κάνω αλλιώς γιατί δεν μου απαντάς.
- Γ.Χ. Δεν γίνεται αλλιώς, όχι, για δικά μου τραγούδια...
- Ερ. Δηλαδή αν αυτή τη στιγμή χανόντουσαν όλα τα τραγούδια απ' όπου είναι καταγεγραμμένα και σου 'λεγαν ότι «θα διασωθεί μόνο ένα, διάλεξε». Τι θα έκανες;
- Γ.Χ. Εγώ δεν το βλέπω έτσι.
- Ερ. Θα έλεγες να χανθεί κι αυτό το ένα;
- Γ.Χ. Όχι, δεν θα 'λεγα να χανθεί κι αυτό το ένα. Ξέρω και ποιο θα μείνει πιο πολύ, ξέρω και ποια τραγούδια θα κρατήσουνε στο χρόνο περισσότερο. Γιατί δεν είναι χθεσινά. Δηλαδή ο *Ναυαγός*, τον έγραψα το 1970. Για να αντέχει ακόμα ή *Μοιάζει η ζωή με όνειρο*, που είναι απ' το '75, δεν μπορώ να πω, δεν έχω άγχος αν δεν κρατήσει ή αν θα σβήσει. Ξέρω ότι είναι τραγούδια τα οποία θα μείνουνε. Ή όπως τα *Άστρα*. Ξέρω ότι αυτό, γράφτηκε το '82 και είναι μόνο είκοσι δυο χρόνια τώρα, αλλά ξέρω ότι θα κρατήσει για πάντα, δεν έχω τέτοιο άγχος.
- Ερ. Μα για το δικό σου κέφι εσύ ποιο θα 'παιζες;
- Γ.Χ. Δεν είναι κάθε φορά το ίδιο. Δηλαδή εγώ μπορεί να αρχίσω τη λύρα, ανάλογα με τη διάθεση μου και την παρέα που έχω. Δηλαδή αυτό που θα 'θελα να αρχίσω, σαν αρχή, είναι ένα ριζίτικο.
- Ερ. Μπράβο. Αυτή είναι απάντηση.
- Γ.Χ. Δηλαδή. Βεβαίως, θα αρχίζω μ' ένα ριζίτικο. Δεν το κουβεντιάζουμε ότι τα ριζίτικα είναι τα ωραιότερα τραγούδια της Κρήτης. Αλλά είναι δύσκολα τραγούδια και δεν μπορούνε να τα πούνε πολλοί. Να το πούμε κι αυτό. Και δεν συμφωνώ ότι μόνο οι Χανιώτες μπορούν να πουν τέτοιο τραγούδι. Όλοι οι καλλιτέχνες τουλάχιστον που είναι καλλίφωνοι μπορούν να τραγουδήσουν ένα ριζίτικο τραγούδι. Να το μελετήσουν και να το τραγουδήσουν.
- Ερ. Σ' ευχαριστώ Μπάμπη. Ειρήνη.
- Ερ. Ε, μια τελευταία ερώτηση από πλευράς μου. Εδώ στο Ρέθυμνο και στα Χανιά, βλέπουμε μια ιδιαιτερότητα που δεν τη βλέπουμε από την άλλη πλευρά,

- Ηράκλειο, Ανατολική Κρήτη. Ποια είναι αυτή η ιδιαιτερότητα; Ότι όταν ακούω ένα σκοπό λέει «είναι ο συρτός, είναι ο Άνεμος του Σκορδαλού, είναι ο τάδε του τάδε, είναι ο Ναυαγός του Γαργανουράκη».
- Γ.Χ. Ναι.
- Ερ. Απ' την άλλη μεριά το Ηράκλειο λέει, κοντυλιές, η Ιεράπετρα λέει, Κοντυλιές Καβουσανές, λέει, κοντυλιές Χαμεζανές, λέει, κοντυλιές του Χαντρά, κοντυλιές Στειακές, κοντυλιές της νύχτας, κοντυλιές του πρωϊνού, λέει και κοντυλιές του Καλογερίδη, του Φοραδάρη, του Δερμιτζογιάννη. Αλλά κυρίως δεν έχουνε επώνυμους σκοπούς. Δεν συμβαίνει επίσης το ίδιο με τη δισκογραφία. Εδώ, βλέπουμε την εξής διαφορά. Συνεχώς μας λένε, «εγώ έβγαλα τόσους δίσκους, εγώ έβγαλα τόσους δίσκους κι έχω τα δικά μου». Από 'κει βλέπουμε, «εγώ έβγαλα κοντυλιές, έβγαλα το μαλεβιζιώτη, το σητειακό, το πηδηχτό, έγραψα δίσκο, θα βάλω και κάνα δυο τραγούδια δικά μου», αλλά δεν το κάνουν στην έκταση που το κάνετε εσείς. Πού νομίζετε ότι οφείλεται αυτή η διαφορά; Γιατί εδώ βλέπουμε περισσότερους δημιουργούς;
- Γ.Χ. Στο Ρέθυμνο εννοείς;
- Ερ. Στο Ρέθυμνο. Και λέει ο ένας, «έχω το συρτό αυτό, εγώ έχω φτιάξει αυτή τη σειρά».
- Γ.Χ. Αν αναφέρεσαι για τους παλιούς, συμφωνώ. Ξέρετε όμως γιατί συμφωνώ; Γιατί υπήρξαν πάρα πολλοί στη μεριά του Ηρακλείου που δεν γράψαν δισκογραφία. Εκεί, απ' αυτούς τους ξέρουμε τσι παλιούς. Να ξεκαθαρίσουμε τι λέμε. Δηλαδή αν έγραφε ο Φραγκής θα τον ξέρανε. Αν έγραφε ο Γαλιανός...
- Ερ. Ο Φραγκής από πού ήτανε;
- Γ.Χ. Απ' το Τυμπάκι. ...Θα τον ξέρανε. Εδώ τον ξέρουνε, που δεν έγραψε δίσκο και πάλι λένε του Γαλιανού τα κομμάτια. Το ξέρεις πάρα πολύ καλά κύριε Φραγκούλη εσείς που έχετε πάει κι εκεί πέρα. Αυτό τι σημαίνει; Ότι είχανε μια δυναμική, δεν γράψαν ένα δίσκο, τα διατηρούνε ακόμα, τα παίζουνε, αλλά δεν γράψαν δίσκο για να μείνουνε. Πώς; Δεύτερον. Όσον αφορά τη... Υπάρχουνε πάρα πολλοί καλλιτέχνες από τη μεριά του Ηρακλείου, που φύγανε έτσι, -

ισάξιοι των άλλων μεγάλων - που δεν γράψανε μουσική και χαντακωθήκανε. Είναι η νοοτροπία που είπαμε, οι πρώτοι, στην προηγούμενη σας ερώτηση. Είτε από νοοτροπία που θέλαν να τα πάρουν στον τάφο τους, ή «έλα μωρέ εντάξει, και τι έγινε»; Δεν το πήρανε σοβαρά. Υπήρχανε όμως πολλοί αξιόλογοι καλλιτέχνες. Από τη μια. Από την άλλη, αυτό που παρατηρείται όσον αφορά τα Χανιά ή τη Σητεία, γιατί στο Ρέθυμνο και στο Ηράκλειο δεν παρατηρείται αυτό σε μεγάλη έκταση, δηλαδή η Χαμεζανή, ή δεν ξέρω τι. Στα Χανιά λένε, ας πούμε, Κολυμπαριανή κοντυλιά, που έγραψε ο Μαύρος την κοντυλιά αυτή, το συρτό.

Ερ. Το Αρωμα του Καναρίνη. Το Πρώτο του Καραγκιουλέ.

Γ.Χ. Ναι, ναι. Αυτό παρατηρείται στην μεριά των Χανίων περισσότερο.

Ερ. Μα κι εδώ, έχετε επώνυμα συρτά. Υπάρχουν τα συρτά τα επώνυμα και ο καθένας βάζει το στίχο του κι έχει βγάλει τους δίσκους με τα δικά του συρτά.

Γ.Χ. Εδώ.

Ερ. Βέβαια.

Γ.Χ. Πού δεν το 'χει κάνει; Στο Ηράκλειο δεν το κάνουνε;

Ερ. Στη Σητεία δεν το κάνουνε.

Κ.Ν. Στη Σητεία σε συρτά;

Γ.Χ. Γράφουνε δικά τους;

Ερ. Μα εγώ δε μιλάω για συρτά, μιλάω για κοντυλιές.

Γ.Χ. Κοίταξε, να πούμε κάτι, να ξεκαθαρίσουμε κάτι. Κοντυλιά για να βγει καινούργια θέλει πολύ ζόρι. Δεν βγαίνουνε κοντυλιές καινούργιες εύκολα. Έτσι; Εγώ θα πω όμως κάτι. Εγώ έχω γράψει πέντε σειρές, κοντυλιές. Δηλαδή απ' αυτές που 'χω βγάλει. Δηλαδή τα Άστρα. Υπήρχανε; Το Ω, να χαρώ, χαρώ το υπήρχε; Όχι. Σου λέω τώρα τις δικές μου τις σειρές. Κι επειδής ξέρω τη δυσκολία που υπάρχει. Και ξέρω την ευκολία που έχει ο ίδιος καλλιτέχνης να γράφεις συρτό, ζόρι θέλει να γράφεις κοντυλιά. Κοντυλιά για να γράφεις πρέπει να 'σαι μέγας καλλιτέχνης. Αλλιώς δεν μπορείς να γράφεις κοντυλιά αξιόλογη. Εγώ είχα την τύχη, έχω την τύχη να γράφω εύκολα.

Μπορεί να μην είναι πολύ καλές. Λέω όμως, παράδειγμα τα *Αστρα*, λέω το Ω , να χαρώ, χαρώ το, που είχα την ευκολία να διακρίνω ότι αυτές είναι κοντυλιές, κάτι καινούργιο που δεν υπάρχει στην κρητική μουσική, και το 'κανα. Έχω γράψει στον τελευταίο μου δίσκο δυο σειρές που είναι καταπληκτικές *Ρωτάς με πόσο σ' αγαπώ* και προκαλώ όποιον θέλει να τις ακούσει και να μου πει αν είναι παλιές ή αν είναι δικές μου.

Κ.Α. Η άλλη «Πείσματα και πεισματικά», αυτή που...

Γ.Χ. *Πείσματα και πεισματικά*, τέσσερις. Η άλλη που λέει Ω , την παντέρμη την καρδιά, πέντε. Έξι σειρές έχω γράψει...

Κ.Α. Καινούργιες, καινούργιες.

Γ.Χ. Σε κάθε δίσκο βάζω μια σειρά καινούργια τουλάχιστον δική μου. Αλλά ό,τι κόπο κάνω για μία σειρά κοντυλιές δεν κάνω για όλο τον υπόλοιπο δίσκο, δεκαπέντε τραγούδια. Αυτό είναι που δεν γράφουνε. Δεν μπορούνε να γράψουνε εύκολα κοντυλιά.

Ερ. Γιατί, πες μου, γιατί είναι πιο δύσκολο να γράψεις μια κοντυλιά από το συρτό;

Γ.Χ. Ναι. Δεν ξέρω αν έχετε την ίδια άποψη, πάντως εγώ αυτή την έχω από προσωπική πείρα, γνώμη. Κι επειδή δεν έχω ακούσει κανέναν να γράφει κοντυλιές καινούργιες, παρά ελάχιστες φορές...

Ερ. Επειδή δεν ενδιαφέρει η δική μου άποψη αυτή τη στιγμή, η Ειρήνη ξέρει τη δική μου άποψη. Εγώ σε ρωτάω εσένα. Γιατί πιστεύεις ότι είναι πιο δύσκολο να γραφτεί μια κοντυλιά από ένα συρτό;

Γ.Χ. Γιατί είναι πολύ πιο εύκολο να πάρεις τις υπάρχουσες, να τις πασαλείψεις λίγο - λίγο και να τις γράψεις. Πού να κάθομαι τώρα να βγάλω καινούργια κοντυλιά; Θέλεις ώρες κουμπάρε, είναι πολύ πιο δύσκολο. Κοντυλιές είναι πολύ πιο δύσκολο. Όπως, γράψε μαλεβιζιώτη καινούργιο, γράψε σούστα καινούργια. Γράφεις; Θα γράψεις ένα γύρισμα. Εγώ για να γράψω δυο - τρία γυρίσματα που δεν υπήρχανε στο μαλεβιζιώτη, θα 'χα γράψει τριάντα συρτά. Είναι πολύ δύσκολο να τα γράψεις. Οι ειδικές.. είναι κι αυτές στις ειδικούς χορούς, όπως είναι ο μαλεβιζιώτης, ο πεντοζάλης, η σούστα. Απού είναι

- περιορισμένη η δυνατότητα να βάλεις καινούργια πράγματα. Κοντυλιά...
- Ερ. Έχεις σκεφτεί μήπως βοηθάει ο βυζαντινός δρόμος που είναι πιο γνωστός των συρτών;
- Γ.Χ. Άμα θα κάτσεις, θα γράφεις. Αλλά, θα σου βγει ο πάτος για να γράφεις. Κοντυλιά. Καινούργια. Θα βγάλεις κοντυλιά. Αλλά δεν είναι να βάλεις ένα γύρισμα και μετά να βάλεις άλλα δυο τρία παλιά. Γράψε όλο το δίσκο.
- Κ.Ν. Τώρα αυτό που είπες, το σκέφτηκα αυτό, αυτό είναι.
- Γ.Χ. Εγώ δεν ξέρω βυζαντινή μουσική. Ξέρω βυζαντινή μουσική; Δεν ξέρω βυζαντινή μουσική. Εγώ γράφω όμως κοντυλιές. Και προκαλώ οποιονδήποτε, να μου πει ότι δεν γράφω. Ορίστε. Το λέω, να το γράψετε. Να τις βάλουμε κάτω και να μου πούνε. Είναι δικές μου αυτές ή δεν είναι;
- Κ.Ν. Πού να τις εβάλουμε; Κάτω;
- Γ.Χ. Πολύ δύσκολη υπόθεση η κοντυλιά. Πολύ δύσκολη.
- Ερ. Μάλιστα.
- Ερ. Μια ερώτηση θέλω να κάνω. Εσύ είσαι ένας καλλιτέχνης συνολικός. Έχεις πολλές δραστηριότητες. Θα ήθελα να μου πεις, είσαι περισσότερο λυράρης, συνθέτης ή τραγουδιστής; Τι θεωρείς τον εαυτό σου, τι από τα τρία;
- Γ.Χ. Όσον αφορά τη λύρα δεν το κουβεντιάζω καθόλου. Θα πρέπει να πω ότι από τις δέκα ώρες μελέτης, μπορεί το τραγούδι να 'ναι και παράλληλο αλλά δεν είναι ακριβώς το ίδιο. Τσι εννιά ώρες είναι η λύρα. Δεν μπορείς να γράφεις τραγούδι αν δεν είσαι πολύ καλός λυράρης. Είναι πολύ δύσκολο να το κάνεις. Πολύ καλός μουσικός. Θα γράφεις ένα, δυο. Έτσι είναι και πε' μου τις περιπτώσεις. Και πε' μου ποιος κακός λυράρης έγραψε καλά τραγούδια; Πε' μου ένα.
- Ερ. Θα σου πω εγώ κάποιον που δεν ήτανε λυράρης, έχει γράψει φοβερά τραγούδια.
- Γ.Χ. Μόνο ο... ο Τζέγκας. Άσε. Μόνο ο Τζέγκας. Βέβαια. Μα εδώ υπάρχουνε εφτά χιλιάδες λυράρηδες. Αυτοί που έχουνε γράψει τα καλά τραγούδια, αυτός κακώς δεν έγινε λυράρης, έπρεπε να 'ναι λυράρης, γιατί ήπαιζε μπουκόλυρα. Ήξερε τσι σκοπούς και τσι έλεγε τώρα, έτσι. Μόνο ο Τζέγκας. Πε' μου άλλον.

- Ερ. Πώς το είπατε; Μπουκόλυρα;
- Γ.Χ. Μπουκόλυρα. Με το στόμα. Έτσι; Για να γράφεις τραγούδια και δε μιλούμε για έναν, οποιοσδήποτε μπορεί να γράψει. Να ακούσει μια μελωδία, να τη γράψει. Για να γράφεις τραγούδια και να μπορείς να κάνεις ας πούμε δισκογραφία με καινούργια τραγούδια, θα πρέπει να 'σαι πολύ καλός μουσικός, και να 'χεις πάρα πολλές εμπειρίες. Και να ξέρεις πάρα πολύ καλή μουσική. Να ξέρεις τι παίζεις, να ξέρεις τι κάνεις. Αλλιώς δεν είναι μόνο έμπνευση. Και κει που 'χουνε φτάσει τώρα τα πράγματα κι 'έχουνε βγει χιλιάδες σκοποί, δεν μιλούμε πλέον για εκατοντάδες, πολλές χιλιάδες, δεκάδες χιλιάδες, είναι πολύ δύσκολο να γράφεις καινούργιες μελωδίες αν δεν είσαι πολύ καλός μουσικός και να 'χεις πολλές εμπειρίες.
- Ερ. Εγώ συμφωνώ πάρα πολύ μ' αυτά που μου λες. Όμως αυτό είναι αποστασιοποιημένο. Εγώ θα 'θελα να δεις τον εαυτό σου και να πεις «είμαι πρώτα αυτό, δεύτερον...».
- Γ.Χ. «Τι διαλέγεις απ' όλα»;
- Ερ. Ή τι είσαι.
- Γ.Χ. Το καθένα έχει την ξεχωριστή του χάρη, έτσι;
- Ερ. Το ξέρω.
- Γ.Χ. Εγώ σαν τραγουδιστής, ήμουνα εκτελεστής μόνο στο Μαρκόπουλο, πέρα από τα κρητικά μιλώ, έτσι; Είχα την τύχη να πω ορισμένα καλά τραγούδια όπως *Τα λόγια και τα χρόνια*, που θα μείνουνε στους αιώνες των αιώνων, ή το *Κρήτη μου όμορφο νησί*, ορισμένα τραγούδια. Σαν τραγουδιστής, αυτό είναι μια άλλη δουλειά. Η ψυχή που είναι με τη λύρα βέβαια, που είναι και λύρα και τραγούδι, δεν μπορείς, δεν μπορώ να κουβεντιάσω ή να πω τι διαλέγω. Η λύρα είναι ό,τι ιερότερο είναι για μένα, μπορεί να 'ναι. Δηλαδή, ό,τι και να 'χω εγώ θα πιάσω τη λύρα εκεί πέρα και ντακάρω να παίζω και ξεχνώ πότε να σταματήσω. Δεν μπορείς να κάνεις το ίδιο με το τραγούδι. Θα τραγουδήξεις μια ώρα, θα τραγουδήξεις δυο, θα τραγουδήξεις τρεις και τελειώσεις. Θα κοπεί η φωνή σου. Τη λύρα θα παίζεις εφτά μέρες συνέχεια χωρίς να σταθείς. Είναι

άλλοι ορίζοντες οι μουσικοί. Μόνο ένας μουσικός μπορεί να καταλάβει πού σε πάει η μουσική, σε ταξιδεύει. Κι όταν είσαι μερακλής και καταλαβαίνεις τι παίζεις, από τη μια ποτέ δεν θα πεις ότι «είμαι καλός μουσικός», γιατί όσο παίζεις μαθαίνεις πάντα, αν είσαι και εκατό χρονών, όσο παίζεις μαθαίνεις. Κι όποιος πει «εγώ είμαι καλός μουσικός» το λέει ψόγματα, ψευτιές, μπούρδες λέει. Το λοιπόν, σε ταξιδεύει η μουσική και σε πάει σ' ένα ταξίδι που είναι ανεπανάληπτο, δεν μπορείς να το βάλεις με τίποτα άλλο. Ούτε το κουβεντιάζω με τη φωνή. Δεν το βάνω με τη φωνή. Εμένα είναι η μουσική, είναι το ανώτερο πράγμα που μπορεί να κάνει ένας άνθρωπος. Και η σύνθεση. Η σύνθεση; Η σύνθεση είναι κάτι που ή το 'χεις ή δεν το 'χεις. Είναι και πολλοί καλοί λυράρηδες που δεν μπορούν να γράψουν τραγούδια. Αυτό είναι χάρισμα, ξεχωριστό. Να πούμε και κάτι άλλο; Τα τραγούδια σου όμως θα σ' αφήσουνε, θα σε χαρακτηρίσουνε. Αν μείνεις στην ιστορία μετά από εκατό χρόνια δεν θα μείνεις μόνο αν είσαι καλός λυράρης. Θα φύγεις γιατί αν είσαι καλός λυράρης, θα παίζεις αλλωνών τραγούδια που στα δέκα, στα είκοσι, στα τριάντα χρόνια, πέταξες, τελείωσες. Θα μείνεις από τα τραγούδια «σου» και μόνο. Αλλιώς θα σβήσεις.

- Ερ. Ευχαριστούμε πολύ κύριε Γαργανουράκη, κύριε Καραβυράκη, κύριε Κουκουριτάκη.
- Ερ. Ευχαριστούμε πολύ Μπάμπη, Νίκο και Αλέκο.
- Ερ. Ευχαριστούμε πάρα πολύ και για το χρόνο σας και για τις πολύτιμες πληροφορίες.